

Digitaliseret af | Digitised by

**DET KGL.
BIBLIOTEK**

Royal Danish Library

Forfatter(e) | Author(s): Lunn, F.
Titel | Title: Knabstrup i ældre og nyere Tid : Et Bidrag til gamle Herregaardes Historie.
Udgivet år og sted | Publication time and place: København : i Kommission hos C. A. Reitzel, 1876
Fysiske størrelse | Physical extent: 99 s., 3 tav.

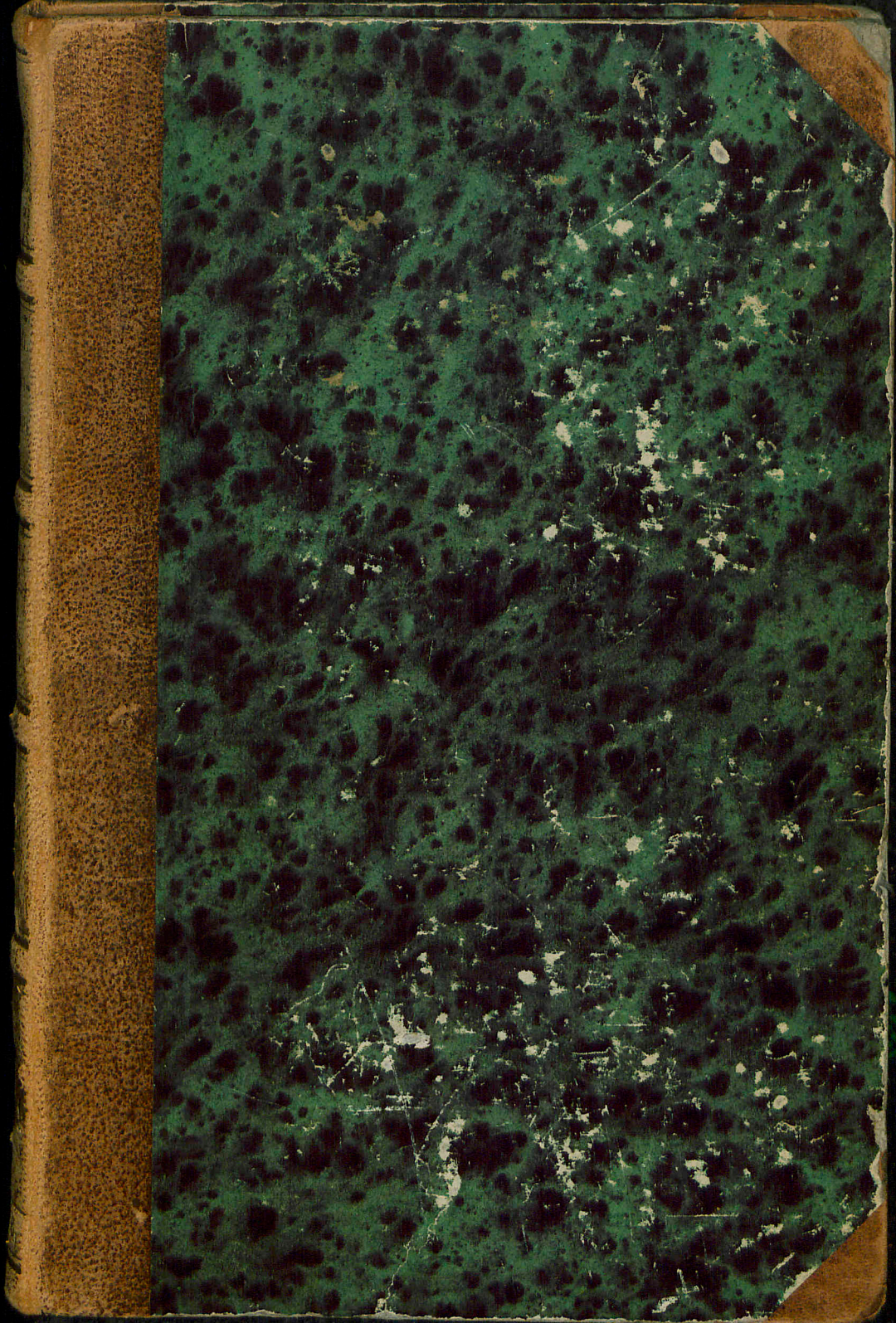
DK

Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse. Husk altid at kreditere ophavsmanden.

UK

The work is free of copyright. You can copy, change, distribute or present the work, even for commercial purposes, without asking for permission. Always remember to credit the author.

33,7 142-8

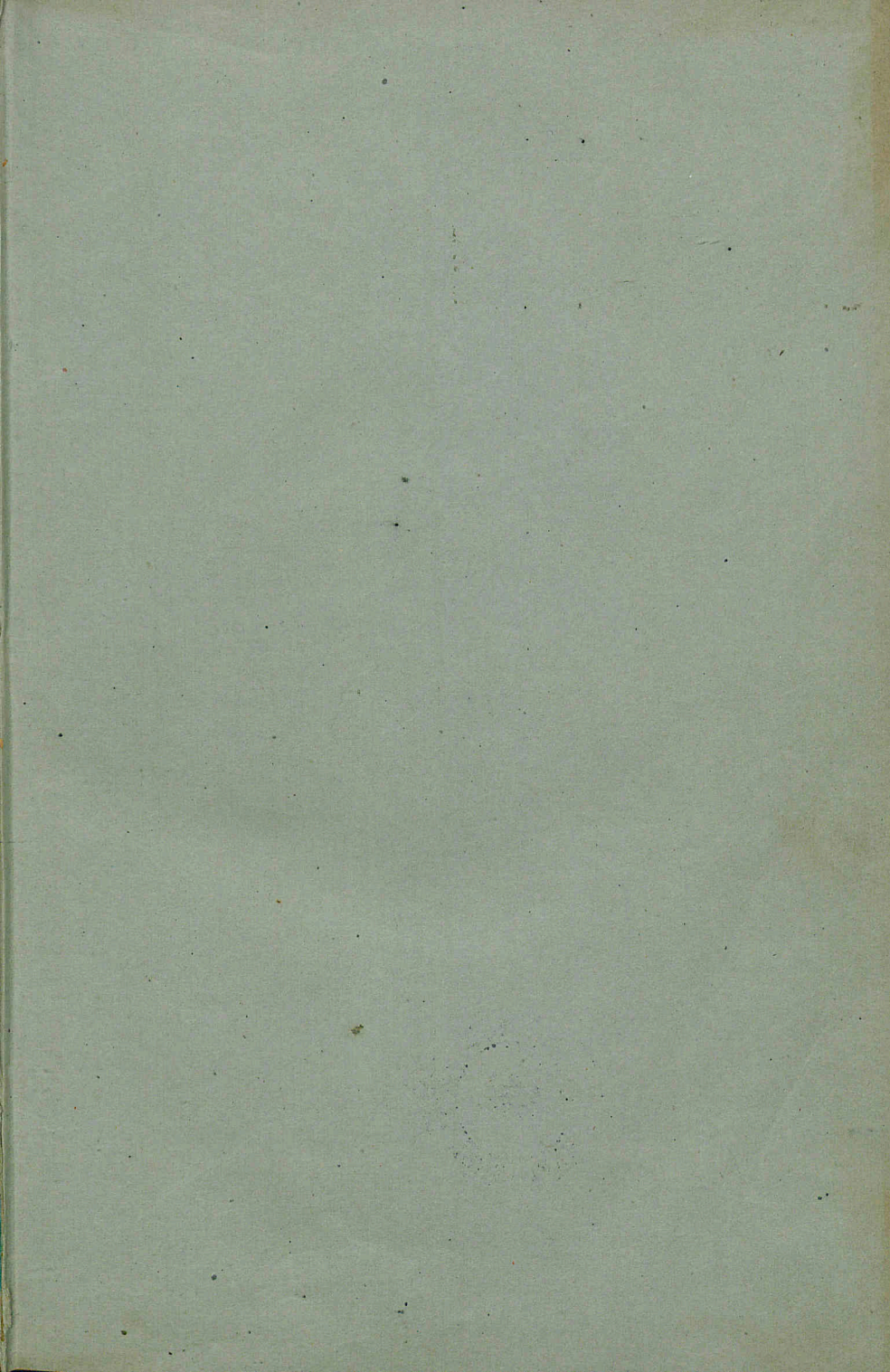
DET KONGELIGE BIBLIOTEK
DA 1.-2.S 33 8°

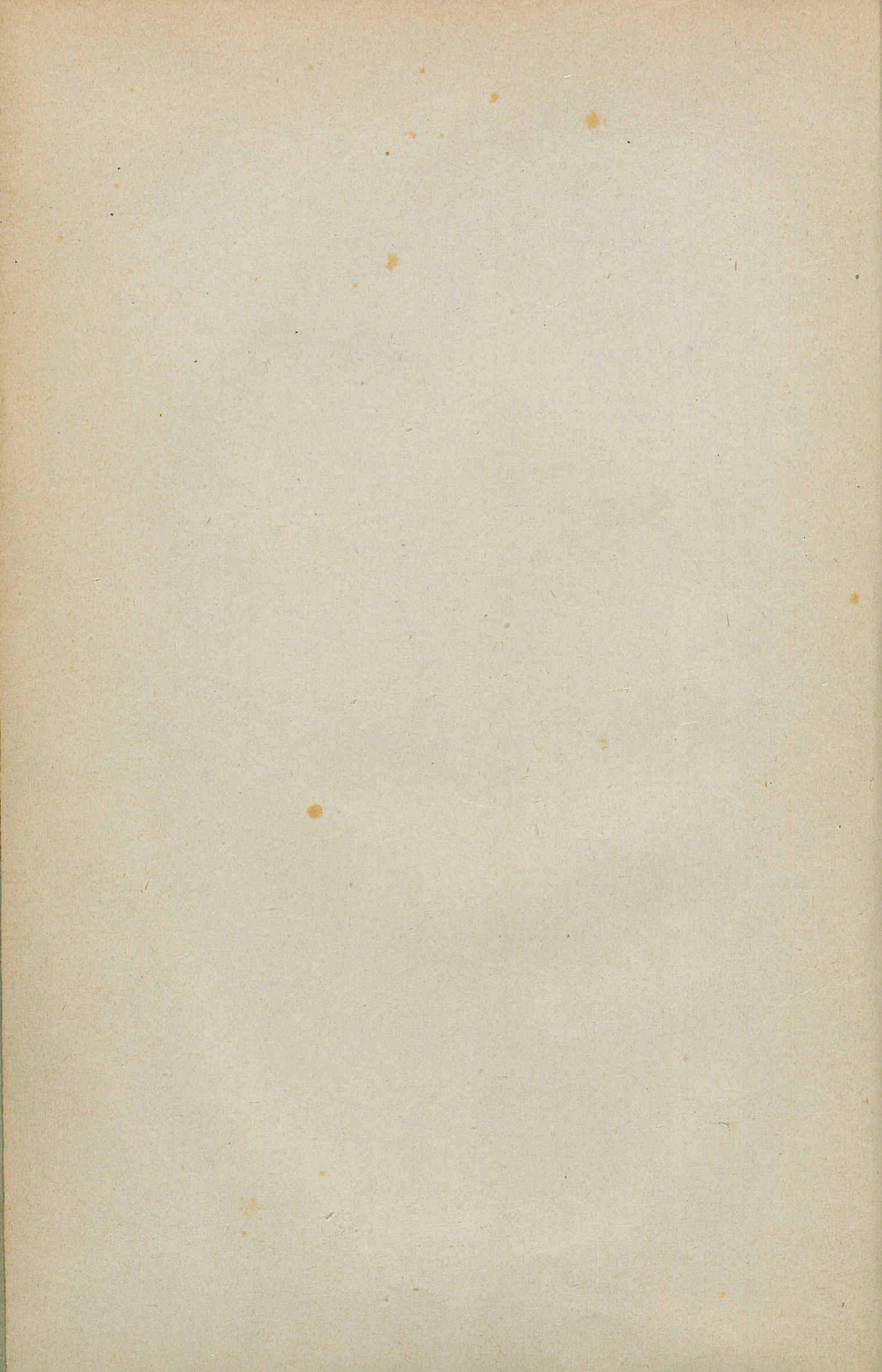

1 1 33 0 8 01726 1

+Rep

KNABSTRUP

I ÆLDRE OG NYERE TID.

ET BIDRAG TIL GAMLE HERREGAARDES HISTORIE

AF

F. L U N N. .

KJØBENHAVN.

I KOMMISSION HOS C. A. REITZEL.

TRYKT HOS NIELSEN & LYDICHE.

1876.

Ved at læse afdøde Etatsraad Estrups lille Skrivt „Tygestrup som det er og som det var“ vakt den Tanke, om ikke ogsaa Nabogaarden Knabstrup kunde have en Historie. Efterstaaende Optegnelser ere Udbyttet af en længere Tids Søgning og Forskning; da de til dette Arbeide nødvendige Forkundskaber manglede, Materialet ikke var let at finde og Tiden knapt tilmaalt, kunde Udbyttet kun blive ufuldkomment. I den Tro, at dog nogle Momenter i disse Optegnelser kunde have mere end blot local Interesse, ere de, ifølge flere Opfordringer, blevne overgivne til Offentligheden af

F. LUNN.

Knabstrup 1876.

Omtrent Tusinde Alen vestligere end den nuværende Knabstrup Gaard ligger Gamle-Knabstrups Borgplads. Beliggenheden har været meget smuk. Mod Nord og Syd omgivet af to meget høie og steile skovbevoxede Bakkeskraaninger; imod Øst et Dalstrøg, hvorigjennem en Bæk, der, kommende fra det omtrent femhundrede Alen bortliggende, høiere skovgroede Terrain og efterat have gennemstrømmet tre smaa Fiskedamme, udmundede i Borggraven; imod Vest en skovkrandsset Sø af sexten til atten Tdr. Lands Omfang, hvis Vand stod i Forbindelse med Borggravene. Borgpladsen er dannet ved at gennemskjære den nordfor liggende Bakkeskraaning med en dyb Grav og med den opkastede Jord gjøre Byggepladsen høiere. Den østlige og sydlige Grav er udgravet paa lavere Terrain, og mod Vest støder Borgpladsen til Søen. Endnu i Begyndelsen af dette Aarhundrede laa denne Borgplads urørt af Plougen; Tjørnebuske og Hyldebuske, Græs og Mos dækkede de tilbageværende Ruiner og Størsteparten af det underste Byggegrundlag; men allerede for halvtredsindstyve

Aar siden bleve Spade og Hakke, Brækstang og Øxe satte i Bevægelse for at borttrydde de sidste Spor af fordums Bygninger; og snart gik Plougen bag efter og udjævnede de Huller, som Opbrydningen af Muurgrunden havde tilveiebragt; den uhyre Mængde af Kampesteen og Muurbrokker bleve nedsænkede i Gravene, de høie Brinker sløifedes og nedkastedes over Stenene, og snart var Borgpladsen saavidt beredt, at frodige Sædafgrøder kunde vederlægge Umagen og Arbeidet ved Fortidsmindernes Udsettelse.

I.

BESKRIVELSE AF GAMMEL-KNABSTRUPS BORGPLADS OG DENS OMGIVELSER.

a. Hoved-Borgpladsen var en firkantet Holm, ved Opfyldning høinet over det øvrige Terrain undtagen mod Nord, hvor Borggraven, som forhen nævnt, var udskaaren af Bakkeskraaning; Borgen har haft en Udstrækning af halvtreds til fem og halvtredsindstyve Alen fra Nord til Syd og nogle Alen mere fra Øst til Vest, vistnok i fire smalle Fløie med et indvendigt Gaardsrum. Den østlige Fløi synes at have ligget høiere og været dybere eller bredere end de øvrige. Den nordre og østre Fløi maae have stødt lige til Kanten af Gravene; imellem søndre Fløi og

Graven har været en smal Terrasse, og imellem vestre Fløi og Søen en jævnt nedløbende Skraaning af omtrent tyve Alens Længde. Gravene have været af forskjellig Bredde; den nordlige smallest, tolv til sex-ten Alen.

b. Udfør Borgens nordvestlige Hjørne har hiinsides Graven ligget en lille rund Bygning af ikke over 6 Alens Gjennemsnit, formodentlig et Taarn, og da der paa en Halvø i Søen, landfast mod Nord og lige vesten for Borggaarden, forinden dens Rydning fandtes en stor Deel forvildede Frugttræer af Æble, Kirsebær og Blommer saavel som Stikkelsbær- og Solbærbuske, Æblerne navnlig ædlere end Frugten af den almindelige Skovabild, saa synes her at maatte have været en Abildgaard; maaskee det omtalte Taarn har været et Bro-Taarn for en Overgang til denne Have.

c. Langs med den østre Gravs ydre Kant, parallelt med Borgens østre Fløi, har paa en Dæmning imellem Graven og en mindre Dam ligget en smal Bygning, omtrent fyrgetyve Alen lang og syv Alen bred; dens vestre Muur har stødt lige til Graven, men Bygningens Grund har ligget to eller tre Alen lavere end Hovedbygningens Grund, og den østfra kommende Bæks Udløb i Borggraven har været sønden om denne Bygning.

d. I Retning med denne Bygning imod Syd synes der endvidere at have ligget en Bygning, at slutte af den Mængde Kalk og Muurbrokker saavel som enkelte

Grundsteen, som paa dette Sted i Løbet af en lang Aarrække er blevet opløiet, og maa den antages at have havt en Længde af henimod tredive Alen.

e. I Vinkel paa fornævnte formodede Bygning, i Retning fra Øst til Vest og altsaa udfor Borgens sydlige Side, omtrent tyve Alen fra Graven, har ligget en Bygning omtrent tredive Alen lang og tolv Alen dyb, hvoraf en fuldstændig Steengrundvold er opbrudt i de senere Aar. Denne Bygning har formodentlig været Bindingsværk med leerklinede Vægge, da her ikke som ved de andre Grunde er fundet Kalk eller Muursteen.

f. Veien til Gammel-Knabstrup maa være kommen fra Nordost forbi Reisbjergbakken, da der paa dette Strøg er opbrudt hele Strækninger af sammenkjørte Marksteen med tydelige Spor af, at de have været anvendte til at danne Passage over bløde Steder; dernæst har den passeret Bækken paa en opdæmmed Vei med Bro imellem anden og tredie Fiskepark, og videre syd for Dammene hen til Udbygningerne d og e, og formodentlig derfra over Graven til Borgens søndre eller vestre Fløi.

g. Knabstrup Sø, der nu er en Eng, kaldet Halesøen, og er beliggende dels paa Knabstrups, dels paa Frydendals Grund, har af Naturen ikke været nogen stor eller dyb Sø, men er dannet dertil ved, formodentlig samtidigt med Anlægget af Knabstrup, at opføre en Dæmning for et lavtliggende Terrains naturlige Afløb ved det nuværende saakaldte Halehuus.

Dette har nemlig været nødvendigt for at sætte Vand ind i Gravene omkring Borgen, hvilke, forsaavidt de vare gravede paa fast Bund, laae tørre, saasart Søen tømtes. Paa Dæmningen har ligget en Vandmølle, kaldet Knabstrup Mølle, som omtales i Documenter fra det sextende Aarhundrede og rimeligviis er nedlagt i første Halvdeel af det syttende Aarhundrede. Imellem 1690 og 1700 omtales Søen som „næstendeels udløben og tom.“

At de Bygninger, som forestaaende Beskrivelse af Borgpladsen giver Idee om, have været storartede efter de Tidens Fordringer, da de bleve anlagte, lader sig ikke betvivle. De Levninger af Byggematerialet, som endnu ere tilstede, vidne om betydelig Ælde. De store Muursteen, saakaldte Munkesteen, hvoraf een er større end fire af de nu brugelige Muursteen tilsammen, som have været benyttede i Forbindelse med deels heelt raae, deels raat tilhugne Kampesteen, ligesom Tagsteensbrokkerne, der ere af de trugformede saakaldte Munke og Nonner, gjøre det sandsynligt, at Bygningernes Anlæg ikke er yngre end det 12te eller 13de Aarhundrede. Ved den i Aarene 1861 og 1862 skete Nedrivning af det nuværende Knabstrups tre Vaaningshuus-Fløie er der fundet et meget stort Antal af raat tilhugne Kampesteen, deels anvendte som Sokkelsteen under disse Længder, deels henkastede til Opfyldning i Længdernes Undergrund, og da disse Steen ved den vedhængende Kalk kjendeligt have været brugte til Bygning, førend de kom paa den

Plads, de nu omtrent i to Hundrede og halvtredsindstyve Aar have indtaget, ja en Deel endog ere glat-slidte og efter deres Form maa have været brugte til Trappe- eller Gulvsteen, saa er det mere end rimeligt, at disse Steen ere hentede fra Tomten af Gammel-Knabstrup.

See vi hen til det Sted, hvor Borgen har ligget, da vidner det stærkt bakkede Terrain, som i ældre Tid har været overveiende bedækket med Skov, om, at intet Agerbrug af nogen Betydenhed har været forbundet med Borgen; og hvad Tilliggende den iøvrigt har havt paa den Tid, da den blev anlagt, vil det ikke være muligt at oplyse, ligesaalidt som naar og af hvem Gaarden er bygget. Af Navnet kan intet udledes, hverken med Hensyn til Anlæggeren eller Tiden. I de ældste Documenter, hvor Gaarden nævnes, skrives den Knapstorp eller Knappætorp, og naar det maa ansees som givet, at Torp i den ældste Tid har betydet en Udflyttergaard eller Nybygd, som da fik Navn ved at føie Endelsen „Torp“ enten til den Bys Navn, hvorfra Nybygden var tagen, eller til Anlæggerens Navn, saa maa det vel her antages, at Knap har været et Mandsnavn, da der intet saadant Bynavn eller andet Stedsnavn vides at have existeret i denne Egn; men i den danske Historie er ikke bekjendt nogen Mand af Navnet Knap. Det bliver saaledes en af de faa større Herregaarde, der er saa gammel, at dens Oprindelse ikke kjendes, og som dog har beholdt sit oprindelige Navn gjennem mange Hundrede Aar lige indtil Nuti-

den. Gaardens Tilliggende har vistnok i Aarenes Løb undergaaet mange Forandringer og Omskiftelser, og den gamle Borgs Beliggenhed vidner om, at Eiendommens Grændser i en tidligere Tid have været andre, end de nuværende. Det er nemlig i Beskrivelsen forklaret, at der Vesten for Borgen var en Sø i en Udstrækning af omtrent 16—18 Tdr. Land, og at denne Sø tydelig kan kjendes at være dannet ved at opføre en Dæmning for Vandets naturlige Afløb; men denne Sø saavel som den opførte Dæmning ligger med mere end sit halve Terrain paa det nu til Gaarden Fryndal hørende Land, hvilket ikke kan have været Tilfældet paa den Tid, da Søen blev dannet ved Kunst for at opstemme Vandet i Borggravene; thi da vilde neppe en fremmed Eier have taalt et saadant Indgreb i hans Eiendom; det er heller ikke sandsynligt, at Bygherren vilde have placeret sin nye Borg med de tilhørende store Anlæg kun omtrent 200 Alen fra sin Grændse. — Det fremgaaer ogsaa af mange og langvarige Stridigheder og Processer, der idelig fornyedes i henimod 200 Aar, og som ere førte imellem Eierne af Knabstrup og Fryndal om Hegn og Grændse imellem disse Eiendomme i Almindelighed og om Benyttelse af Fiskeri og Skovhugst i og om Søen i Særdeleshed, at Knabstrups Eiere have havt Rettigheder hiinsides den nuværende Grændse; og da det efter alle de Oplysninger, som det har været mig muligt at tilveiebringe, viser sig, at Fryndal (tidligere Torbenfeld) er en yngre Herregaard end

Knabstrup, saa giver det Anledning til den Formodning, at en Deel af det Terrain, der nu ligger til Frydendal, tidligere har hørt til Knabstrup, men er skilt derfra paa den Tid, da Torbenfeld blev anlagt, hvilket uden Tvivl er skeet i det 14de Aarhundrede.

II.

KNABSTRUPS HISTORIE.

Det gamle Knabstrups Beliggenhed imellem høie Bakker med mellemliggende uveibare Moser og omgivet af store sluttede Skovstrækninger saavel som den Maade, hvorpaa det er anlagt, gjør det rimeligt, at det har været en af Middelalderens Ridderborge, beregnet paa at tjene som Fæstning i de Tider, da Retten blev afgjort ved Magten; og det første historiske Bekjendtskab, vi gjøre med dette Sted, falder netop ind i en saadan Periode, nemlig faa Aar efter Erik Glippings Mord i Finnerup Lade. Det er fra den nærmeste Tid efter denne Catastrophe, at der haves Documenter i det Kongelige Geheime-Archiv, hvoraf et findes indført i Suhms Danmarks Historie 11te Bd. p. 57 saaledes: „under 28 Jan. 1289 udstedte Martin Kongens Canzler, Peder hans Drost, Magnus Skonning, Ako Jonessen, Johan Andressen, Nicolai Ha-

nundsens. Uffo Jonessen, Benedict Vestison, Peder Laxeson, Christian Cupæ og Tuvo Rynnebæk deres Brev om, at de havde seet og været nærværende ved, at deres Frue Agnes, den berømmelige danske Dronning, havde i sin kjære Søns, deres Herres, de Danskes Konges Navn erklæret, at da alle de Jorder beliggende i Knappæstorp Mark og Trykemark, som Herre Nicolaus Henriksen havde besiddet, vare lovlig forfaldne til bemeldte Herre Konges Kammer, for Forbrydelse mod Majestæten af bemeldte Herre Niels, saa havde hun pantsat til Foreviseren af dette Brev Herr Andreas Kammermester disse Jorder, som der nu vare og uden Qvæg, for Eet Hundrede og Tre-sindstyve Mark Penge, laant af ham, saalænge indtil de bleve lovligen indløste, saa at han imedens maatte hæve Indtægterne, uden at de blive fraregnede Laanet."

Et andet Document udfærdiget paa Latin og dateret den 13de Februar 1289 viser, at Niels Absalonsen pantsætter til den hæderlige Bisp Herr Ingvar i Roskilde alt sit Gods, løst og fast, som han har i Knapstorp (*mobilia et immobilia quæ in Knapstorp habeo*) for Et Hundrede og halvtredsindstyve Mark Penge god og lovlig gjældende Mønt og Ti Mark puurt Guld, idet han forbinder sig til, hvis han ikke inden næste Pindse tilbagebetaler denne Gjæld, at overgive Pantet til Roskilde Kirke. — Niels Absalonsen underskriver i Nærværelse af Jon Litle og flere andre Verds-

lige og Geistlige, tilkaldte i samme Anledning som Vidner.

Her have vi da paa eengang to Eiere til Knaps-
torp, som omtrent samtidig forlade Eiendommen skjøndt
af forskellige Grunde. Hvem ere disse Folk? Og kan
man finde Oplysninger om Personer, som saaledes
dukke op for igjen at forsvinde? Vi maae søge hen
til andre historiske Kjendsgjæringer og uddrage Sand-
synligheder, hvor Vished ikke er mulig.

Det er noksom bekjendt, at Skjalm Hvides be-
rømte Slægt i det 12te og 13de Aarhundrede deels
havde eiet, deels endnu eiede Størstedelen af det nu-
værende Holbæk Amt. Skjalms Sønesøn, den store
Erkebiskop Absalon, havde allerede skjænket til Sorø
Kloster tre Gaarde eller Godser i denne Deel af Sjæl-
land, nemlig 1) Lesjholm (der har ligget, omtrent
hvor nu Kirkebyen Holmstrup ligger) med sit Gods
Bromølle og de Byer, som endnu ligge i Holmstrup
Sogn; 2) Holbæk med Byerne Meerløse, Tostrup,
Krøierup og Ulstrup; 3) Erikslev (nu Eriksholm),
Gods i Sadserup samt en stor Deel Gods i Skamstrup,
Sørninge og Tornved. Han havde ogsaa eiet Gaarden
Ellinge (nu Løvenborg) med Gods saavel som en Deel
af Ondløse. Hans Broder Esbern Snare og dennes Af-
kom havde eiet Sæbygaard, Kallundborg og Drags-
holm med meget udstrakt Tilliggende. Marsk Stig
eiede Tygestrup (nu Kongsdal) med Gods. Jacob
Blaafod, hvis Kone var af Hvidernes Stamme, eiede
Jernløse Gaard med Gods til, og saaledes flere. Og

da vi see af den Absalonske eller Hvidernes Stamtavle, at Niels Absalonsen var en Descendent af Skjalm Hvide, nemlig en Sønnesøns Søn af Tyge Skjalmsen, Sorø Klosters Stifter, og at hans Kone, Mariane, ligeledes var af samme Slægt, nemlig Esbern Snarres Dattersøns Datterdatter, saa kan Knabstrup være kommet i hans Eie som Arv enten til ham selv eller til Konen; og saaledes kan man med Grund antage, at en eller anden af Skjalm Hvides Slægt har anlagt den foran beskrevne Borg med Bibeholdelse af dens Navn fra en maaskee endnu tidligere Tid. Om Niels Absalonsen findes i Historien iøvrigt intet Andet, end at han ved Aar 1300 har bekræftet sin Kones Testamente, hvorved hun skjænker til Sorø Kloster sin ved Arv erhvervede Gaard i Esgistorp i Meerløse Herred tilligemed en Deel Penge og Kostbarheder til Sjælemesser for hendes Forældre. Niels Absalonsens Fader var Absalon Geertsen, der havde byttet med Sorø Kloster en Gaard i Vandløse for en Gaard i Nilløse.

Den anden samtidige Eier, Niels Henriksen, findes ikke nævnt i Hvidernes Stamtavle, i ethvert Fald ikke med Navnet Henriksen; og dog har han uden tvivl været i nært Slægtskabsforhold til Niels Absalonsen, da Sameie af nedarvede Eiendomme imellem Slægtninge i ældre Tider var meget almindeligt, hvorpaa haves mange Exempler. Navnet Henrik var dengang endnu ikke i Brug blandt Indfødte i Danmark, og det tyder altsaa paa, at Niels Henriksen har været en Indvan-

dret; men naar det nu sees af ovenanførte Document, at Niels Henriksen 1289 for crimen læsæ majestatis var fradømt sine Eiendomme og altsaa gjort fredløs, saa er der Grund til at søge ham blandt Kongemorderne; og her passer han meget godt sammen med den blandt disse nævnte Niels Hallandsfar, om hvis Slægtforhold Historien Intet nævner, men som af Langebek og efter ham af Suhm antages at være en Slegfredbeslægtet af Grev Jacob af Halland, der ogsaa var blandt Kongemorderne. Grev Jacob Nielsens Farfader, Grev Niels, som var Valdemar d. 2dens Slegfredsøn, var nemlig gift med Oda, en Broderdatter af sorte Grev Henrik af Schwerin, som fangede Valdemar d. 2den; og saa ligger den Slutning nær, at Niels Henriksen stammer fra den Schwerinske Greve-Slægt, hvor Navnet Henrik var almindeligt, og er kommen til Halland og har faaet Tilnavnet Hallandsfar. en Maade at give Tillægsnavne paa, som i de Tider ikke var ualmindelig. — Grev Jacobs Moder Cecilia nedstammede i lige Linie fra Skjalm Hvide. I Diplomer af Aar 1259, udstedte af Hertug Erik Abelsen af Sønderjylland, findes som Medundertegner en Niels Henriksen, der uden Tvivl er den samme, som vi senere have som Eier af Knabstrup; thi Hertug Erik laa jo i idelig Strid med sin Fætter Kong Erik Glipping, og naar Niels Henriksen var Hertug Eriks Mand eller i hans Raad, maatte han være fjendtligsindet imod Kongen. Niels Henriksen nævnes ikke senere i Historien; Niels Hallandsfars Navn forekommer kun eengang senere,

nemlig ved Mødet paa Hindsgavl den 25de September 1295, da Kong Erik af Norge og Kong Erik Menved indgik Forlig, hvorefter det blev tilladt de Fredløse at tage Ophold i Danmark; men det vides ikke, at han nogensinde er kommen tilbage eller har faaet Disposition over sit Gods. — Sammenholdes nu disse Omstændigheder, hvoraf det bliver antageligt, at Niels Henriksen og Niels Hallandsfar ere en og samme Person, og at han har været i Sameie om Knabstrup med Niels Absalonsen, hvis Kone Mariane senere har ladet læse Sjælemesser for sine Forældre i Sorø Klosters Kirke, saa danner der sig den Gisning, at Niels Henriksen kan have været denne Marianes Fader, gift med Johan Pedersens Datter; thi Marianes Forældres Navne staae blanke i Hvidernes Stamtavle, medens Mariane der og andre Steder kaldes Johan Pedersens Datter-Datter; men det findes flere Steder i dette Slægtregister, at Kongemorderne enten slet ikke nævnes eller kun anføres uden yderligere Betegnelser.

Niels Absalonsen fik aldrig betalt sin Gjæld eller indfriet sit Pant; thi det viser sig senere, at hans Andeel af Knabstrup blev i Roskilde Bispestols Eie i 120 Aar derefter. Det er derfor troligt, at han, da hans Medeier blev fradømt sin Eiendom, har skyndt sig at skille sig ved og gjøre Penge ud af sin Deel af Godset, for at undgaae det nye Fællesskab, der maaskee kunde blive farligt; muligt, at han ikke har havt saa aldeles reent Brød i sin Pose med Hensyn til sin Loyalitet mod Kongehuset.

Hvad angaaer Pantsættelsen af den til Kronen hjemfaldne Deel af Knabstrup, da maa den allerede Aaret efter være ophørt, da Andreas Camerarius er afgaaet ved Døden i Aaret 1290; men rimeligviis er Eiendommen i den følgende Tid, da den laa til Kronen, som altid var i Pengetrang, gaaet fra en Pant-haver til en Anden. — Naar der i Pantebrevet nævnes Trykemark, da maa dette have været et Tilliggende, som senere er kommet bort eller har forandret Navn; maaskee er det det Terrain, hvorpaa Torbenfeld i den følgende Tid blev oprettet. Niels Henriksens Nabo paa Tygestrup, Hovedmanden for Kongemordet, Stig Hvide, kom eiheller nogensinde tilbage til sit Hjem, hvorimod hans Søn, Anders Stigsøn, fik det tilbagegivet af Kronen.

Bedre gik det den anden Nabo, Jacob Blaafoed paa Jernløse-Gaard, som maa være kommen tilbage fra sin Landflygtighed. Det siges nemlig hos Suhm 11te Bd. p. 41: „1303 den 8de October gav Jacob Blaafoed sin Kone Christine Fuldmagt til at skjænke og skjøde sin Gaard i Jærløse til St. Clara Kloster, som hun havde arvet efter sin Moder, med fast og løst Gods, og det til Medgift for deres Datter Margrethe som Nonne; den 10de October udstedte de begge, Mand og Kone, deres Fuldmagt herom til Jon Litle paa Meerløse Herredsting.“ Jacob Blaafods Kone var en Datter af Peder Vether, som var gift med Jon Litles Søster; altsaa var Godset i Jernløse ned-arvet fra Hvidernes Familie. Jon Litle selv besad

Arveeiendomme, Hyrningsholm, nu Hørsholm i Nord-sjælland.

Godset i Jernløse blev ikke længe hos St. Clara Kloster; thi efter Suhms D. H. 11te Bd. p. 516 „bekjendtgjør 1306 den 26de April Niels Rani, at han havde kjøbt en Gaard i Jærløseøstre af St. Clara Kloster i Roskilde, hvilket det havde faaet med den hæderlige Jomfru (Domicella) Margrethe Jacobsdatter, og havde han givet derfor 300 Mk. gangbar Mønt og strax betalt 23 Mark pur derpaa, hver beregnet til 8 Mk. gangbar (som beløb sig til 184 Mk.) og lovet at betale det Øvrige næste Torsdag efter anstundende Pindsefest med 100 Mk. Kobber og 2 Mk. pur“.

1307, efter Jon Litles Død, gjorde hans Datter Fru Cecilia Testamente paa Hyrningsholm, og gav til sin kjære Blodsforvante Ædle, Niels Ranis Hustru, et Skriin med Reliquier (vide Suhms D. H.). Bemeldte Fru Cecilia var gift med Peder Bille, henhørende til den endnu blomstrende Familie Bille.

1308 gjorde Christine, Jacob Blaaefods Enke, Testamente og begavede sin Søster Æthle og Søster-Datter Margrethe med forskjellige Herligheder. Executores testamenti skulde være hendes Svigersøn Niels Rani og Niels Bondi; Testamentet er underskrevet af Niels Rani og Peder Vether. (Suhms D. H.) — 1337 gav en adelig Dame Helene, Datter af Niels Rani, Ridder, alt sit Gods i Jærløsesøndre til St. Agnetes Kloster i Roeskilde, hvori hun selv indtraadte som Nonne. (Suhms D. H.).

Niels Rani eller Ranesen var en Søn af den berøgtede Rane Jonsen, Erik Glippings Kammersvend og Morder. — Fra 1307 til 1313 har en Niels Rani været Medlem af Kong Erik Menveds Raad; om det er den samme, som dernæst tilligemed Hertug Christophers Drost eller Marsk, Anders Høyby blev paa Grund af Sammensværgelse mod Kong Erik levende radbrækket og lagt paa Steile, vides ikke. Uagtet Jacob Blaafods Eiendomme i den Tidsperiode ikke vedkom Knabstrup, har jeg dog indført disse Efterretninger her, deels fordi Personerne fra begge Steder i hiin Tid paa flere Maader stode i Forbindelse med hinanden, deels fordi Jernløsegaarden omtrent 200 Aar senere faaer historisk Interesse, og endelig langt senere hen i Tiden bliver indlemmet i Knabstrup Gods. Et Udtog af den Absalonske Stamtavle vil vise, saavel hvorledes de forannævnte Personer nedstammede fra Skjalm Hvide, som hvorledes de tildeels vare indbyrdes beslægtede og besvogrede med hinanden (See den medfølgende Stamtavle).

Der hengaaer nu en lang Række af Aar, hvori Knabstrup forsvinder af Historien, men maa antages at have været benyttet af de Regjerende til Pantsættelse eller Forlehning, navnlig i den ulykkelige Tid, da de holsteenske Grever havde en stor Deel af Sjælland i Pant. I Begyndelsen af det 14de Aarhundrede maa sandsynligviis Torbenfeld (nu Frydendal) være anlagt og, som tidligere nævnt, dertil være lagt endeel Land, som tidligere havde tilhørt Knabstrup og maaskee

tillige Land taget fra Tygestrup (Kongsdal); begge disse Eiendomme vare samtidig condemnerede, og saaledes var det let for Kong Erik Menved at belønne sine troe Mænd ved at skjænke dem Dele af det inddragne Gods. Blandt saadanne var først og fremmest den høitfortjente Jon Litle, som havde tjent baade Erik Glipping og Erik Menved med en mageløs Udholdenhed og Troskab; det er derfor en Gisning, som afdøde Etatsraad Estrup har fremsat, at Jon Litles Søn, Torben Jensen eller Jonsen, er Anlægger af Torbenfeld og har opkaldt Gaarden efter sig selv og saaledes grundlagt en Eiendom, der i Tidens Løb under rige og mægtige Eiere har udviklet sig til et af de største og skjønneste Herresæder paa Sjælland. Den første sikke Eier, der kjendes til Torbenfeld, er en Udlænding ved Navn Engelbert Wedenhusen, der har været gift med Gesa, en Datter af Valdemar Atterdags mægtige Minister Oluf Bjørnsen, som havde tilbragt Wedenhusen Gaarden. — Oluf Bjørnsen antages af Historikerne at nedstamme fra Hvidernes Slægt.

1377 efter Kong Valdemar Atterdags Død træffe vi atter Knabstrup, da Kong Oluf eller Regjeringen paa hans Vegne strax efter hans Tronbestigelse lod den 28de Januar ved Sjællandsfars Landsting i Ringsted læse og bekræfte en Dom, afsagt af Biskop Niels i Roskilde og flere andre hæderlige og beskedne Mænd, ved hvilken bekræftedes, at hele Landsbyen Kongsørtorp saavel som Knapstorp tilligemed en Gaard

i Bondorp, en Gaard i Kagerp og en Gaard i Algustorp i Myerløseherreth tilhørte Kronen falden ved Arv (af Langebeks Diplomsamling). De tre sidstnævnte Gaarde have fulgt Knabstrups Gods lige til den seneste Tid.

Den næste Efterretning om Knabstrup indfalder i Aaret 1400 den 23de Januar og lyder saaledes: „Jens Gjørsting Landsdommer i Sjælland, Broder Laurentz Abbed i Ringsted, Hartvig Bryske, Henrik Jensen, Riddere ere, Peter Jensen i Vindorp, Jens Skytte i Sandby og Clemens Pedersen af Søtofte, der af Vapn ere, hilse vi alle, denne Skrift see eller høre med Gud. Dette kundgjøre vi alle nærværende og komme skullende, at efter Guds Fødselse Aar MCD thæn ottenz dau næst fore Santi Johannis-dau Baptiste nærværendes flere gode Mænd, saae og hørte, at der var beskedne Mænd skikkede som Johan Moltke, Æverd Moltke og Æverd Grubbe, oc lode off eet godz, som hedær Knapstorp, oc kjendes them ingen rææth innen thet fornæfnde gooz at have, Item opbuthæ the hæstæ og penninge, for at Her Johan Moltke af Thorbenfællæ hathe haft thæt gooz; som vi hørte og saae, saa vidne vi for alle Mænd. Givet Aar og Dag som for er sagt.“ Alle Underskrivernes Segl ere endnu ved Documentet og bagpaa er skrevet: „Knapstorp antwordedhes up.“

Det fremgaaer af dette Dokument, der findes i

Original i Geheimearchivet, at Johan Moltke, som samtidig eiede Nabogaarden Torbenfeld, har havt Knabstrup i Forlehnning, maaskee i Forening med de andre nævnte Herrer. Johan var en Søn af Valdemar den 4des Marsk Efvert Moltke, der havde eiet Torbenfeld siden 1370, og der afløst Gesa Bjørnsdatter, Wedenhusens Enke. Hvis denne mægtige Mand, som kan være meget rimeligt, ogsaa har havt Knabstrup i Forlehnning, saa er det tænkeligt, at han har benyttet Leiligheden til at forøge sin egen Eiendom paa Lehnets Bekostning og inddraget den halve Knabstrup Sø under Torbenfeld, hvoraf de senere langvarige Processer om Skjel, Jagt og Fiskeri; fornævnte Sø ere opstaaede. Denne Formodning bestyrkes yderligere ved et gammelt Sagn, som endnu lever iblandt den omboende Befolkning og gaaer ud paa, at en Deel af den tilgrændsende til Torbenfeld (Frydendal) hørende Skov Orekrogen skal have ligget til Knabstorp, for hvilket Sagn der dog ikke er Spor af Hjemmel at finde. Kronen havde igjen fri Raadighed over Knapstorp, men maa have fundet Grund til at godtgjøre sin Eienomsret og Adkomst, idet man ved Sjællandsfars Landsting i Ringsted den 7de Novbr. 1407 har ladet læse og bekræfte det 1289 udstedte Pantsættelsesdocument, og Aaret efter den 19de Juli 1408 har Erik, den udvalgte Konge paa sin allerkjæreste Dronning og Moders Margrethes Vegne udstedt et Diplom, hvorved atter Pantsættelsesdocumentet oplystes og be-

kræftedes. Fra Aaret 1410 findes et Document udstedt paa Dansk, som lyder saaledes:

„Alle Mænd, som dette Brev see eller høre læse: Vi Pæther Abbed innen Ringsted, Christian Hemmingsen Domprovist innen Roskilde, Lauritz Nielsen Kannik udi samme Stad, Jens Brun Præst innen Bringstorp, Erik Büdelsbach af Bregneveth, Pæther Falck af Gissefeld, Jens Nielsen Glarmester og Erik Degn boendes innen Ringsted, Pæter Snubbe af Gjerdorp, Jens Skytte af Sandby, Torben Jensen af Ørsleff Evinnelig Hilsen med Gud; Alle Mænd skal dette vitterligt være, at efter vor Herres Fødsel Aar Tusind Fire Hundrede uppo det Tiende den Onsdag næst for de Elleve Tusinde Jomfruers Dag uppo vort Landsting nærværende at have været, seet og hørt, at en hæderlig Fader med Christ, Pæther med Guds Naade Biskop innen Roeskilde afhændte og skøte til evinnelig Eie Jens Gørstinge Landsdommer innen Sjælland uppo en hæderlig Førstindes Margrethe, Valdemar Danekonnings Dotters Vegne, Falkendahl innen Sømmehæred østen for Roskilde liggendes, og al den Ret, den forhavende Biskop Peter havde udi Knaps-
torp thet nørre innen Merløse Herred udi Jernløse Sogn, saasom det aabne Brev ther uppo andvorthet ere, med alle de formeldte Gods ses Tilliggelse, som er Ager og Eng, Skou, Fiskevand, Fægang, vaadt og tørt, rørendes og urørendes, Intet undertagende. Hvilket som vi have seet og hørt, det vidne vi med vort aabne Brev, givet under vort Indsegl Dag Aar

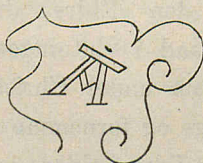
og Sted som tilforn er sagt“. Udenpaa er skrevet: „Et Thingsvidnebreff af Sjellands Landsting, at Biskop Peter skøte Dronning Margrethe Falkendal og Knapstorp“.

Saaledes samlede Dronning Margrethe de to fra 1289 adskilte Parter af Knapstorp. Hvad der i ovenstaaende Document skal forstaaes ved Knapstorp thet nørre, vides ikke; der er Intet hverken i locale Forhold eller i senere Efterretninger, som betegner en Deling af Knabstrup i et nordre og et søndre; en Deling maa imidlertid have fundet Sted, da der var to Eiere, og da vil den gamle Borg have ligget i den søndre Deel, som tilhørte Kronen. Falkendal staaer ikke i nogen Forbindelse med Knabstrup.

Hvorledes der derefter blev forholdt med Knabstrup, eller hvorlænge Godset blev i Kronens Eie, er ikke at udfinde, og det er kun en Slutning, dragen af efterfølgende oplyste Omstændigheder, at Knabstrup i første Halvdeel af det 15de Aarhundrede er solgt til Poul Laxmand den Ældre, der var Medlem af Danmarks Riges Raad i Slutningen af Erik af Pommerns Tid saavel som under Christopher af Bayern, og hørte til den rige og fornemme Adel. Anderledes lader det sig nemlig ikke forklare, at Knabstrup i den følgende Tid har været under Sameie af to Familier, nemlig Laxmands, der udgik fra den nævnte Poul Laxmands Søn Peder, og Trollernes, der udgik fra samme Mands Datter Margrethe. Det bestyrkes ogsaa ved, at der i Sønderjærnløse Kirke paa det øverste

Stolestade ved Choret findes udskaaret det Laxmandske Vaaben i sin ældre Form og saaledes som Pouls Broder Hans, der var Biskop i Roskilde, førte det, og maa det efter forskjellige andre Tegn antages, at dette Vaaben har været anbragt i Kirken længe før Reformationens Indførelse. Poul den Ældres Sønnesøn, den ulykkelige Rigshofmester Poul Laxmand, der under Kong Hans blev myrdet paa Høibro, gjorde Forandringer i Familiens Vaaben.

Poul Laxmands Datter Margrethe blev gift med Iver Axelsen Thott, hvis Færd i den danske Historie under Christian den 1ste er noksom bekjendt. Han eiede Lillø i Skaane, som han havde efter sin Fader, Axel Pedersen, men fik Knabstrup med Margrethe Laxmand, som maa være død i en ung Alder; thi Iver Axelsen fik tidlig sin anden Kone, en Datter af Kong Carl Knudsen Bonde. I Sønderjernløse Kirke findes paa et Stolestade et Vaaben omtrent

hvilket Skjold med Navnetræk maa tilhøre Iver Axelsen Thott. Dette Stolestade hører ligesom det, hvorpaa det Laxmandske Vaaben findes, til Kirkens ældre Udstyrelse.

Med Margrethe Laxmand havde Iver en eneste Datter, som hed Beate, og som blev gift med Arvid Trolle til Birkvad. Beate maa have arvet Knabstrup ved Moderens Død; thi da Iver Thotts Lykke senere dalede, efterat han havde forladt det svenske Parti og kom tilbage til Danmark, levede han og døde som en fattig Mand paa Haraldskjær ved Veile 1495.

Arvid Trolle var af Fødsel en Svensker, men hørte til det Parti, som under Calmarunionen sluttede sig til Danmark. Han har imidlertid boet paa sit Fædrenegods Birkvad, eller, som det i flere Documenter kaldes, Berquare, beliggende i Smaaland, hvilket kan sees deraf, at han blandt de svenske Notabler underskriver Svenskernes Hyldingsed til Kong Hans 1497. At han har eiet Knabstrup, allerede medens Svigerfaderen levede, sees af et Brev, som opbevares i Geheime-Archivet, skrevet af Trolle selv, udstedt 1489, hvorefter han giver sit Gods Knapstorp og al dens Rettighed i Hegn og Forsvar til velædle hæderlige og dydige Ridder Herr Bent Bille til Sjøholm, hvornæst han beder og byder sin Foged Peder Andersen, at han er ham hørig og lydig, „hvad han derom tilsinds vorder“. Et andet Brev af ham viser, at han 1492 „har med sin Husfrues Beate Iversdatters og Venners og Frænders Samtykke gjort et Jordbytte“ med Rigshofmester Poul Laxmand den Rige, der af Trolle fik 4 Bøndergaarde i Skaane af Lilløs Gods imod 2 Gaarde og 2 Gaardsæder i Høiby i Odsherred. Arvid Trolle, der i Unionskrigene

havde tjent paa Dansk Side som Admiral og i forskjellige Documenter kaldes lille Arvid, døde 1505; han havde været tre Gange gift: første Gang med Kirsten Ged, med hvem han havde en Søn, Erik, der var Fader til den fra Christiern den 2dens Tid bekjendte Erkebiskop Gustav Trolle; anden Gang med Beate Thott, der da var Enke efter Trude Lille, hvorved Trolle maaske har faaet Øgenavnet Lille, og med hvem han havde 6 Børn, deriblandt Jacob Trolle, født 1473, som efter Faderen arvede Lillø og Knabstrup; og endelig tredie Gang med Birte Bjelke, med hvem han havde 4 Børn, hvoriblandt Sønnen Thure Trolle arvede Birkvad, og hvis Datter Lisbet Trolle længere hen i Tiden blev Eierinde af Knabstrup.

Jacob Trolle blev 1498 gift med Kirsten Skafve, Datter af Herluf Skafve til Eskildstrup. Da han ligesom Faderen eiede Lillø i Skaane, har han vel boet der, naar han, der var Admiral, ikke i hine urolige Tider var til Orlogs, som f. Ex. i Aaret 1516, da han i Forbindelse med Søren Norby skulde understøtte Erkebiskop Gustav Trolle og derfor havde gjort Landgang ved Stokholm, hvorved han i en Træfning blev haardt saaret, saa at der længe var Frygt for hans Liv. Om hans Færd som Eier af Knabstrup vides kun det, at der fra hans Tid haves de første Efterretninger om den Trætte om Markeskjel eller Grændseskjel imellem Knabstrup og Torbenfeld, som allerede havde fundet Sted i en Række Aar forud, og som stadig fornyedes i Løbet af de næste

150 Aar, og hvorom endnu haves en Deel Documenter, der give interessante Oplysninger fra det 16de og 17de Aarhundrede. Vi skulle senere komme tilbage til denne Trætte. Jacob Trolle havde 14 Børn, 9 Sønner og 5 Døttre, af hvilke en Søn og tre Døttre døde i en yngre Alder; 4 Sønner, Axel, Jørgen, Iver og Oluf, kom som Voxne paa forskjellig Maade ulykkelig af Dage; 2 Sønner, de berømte Mænd, Børge og Herluf, efterlode ingen Børn; den ældste Søn, Admiral Arvid Trolle havde ikkun Døttre, og saaledes var der af 9 Sønner kun een, Niels Trolle, Anlæggeren af Trollholm, nu Holsteinborg, som forplantede Slægtnavnet og gav Jacob en Sønnesøn. Jacobs ældste Datter Margrethe var gift med Claus Urne til Belteberg, den Yngste Øllegaard, med Christopher Hvitfeldt til Bjersgaard, og var Moder til den berømte Historieskriver Arild Hvitfeldt. Jacob Trolle døde 1546, hans Kone var allerede død 1534; men uagtet hans Søn Børge senere i Documenter forekommer som Eier af Knabstrup, saa viser det sig, at hverken Jacob Trolle eller hans Forgængere have været Eneeiere, men at der, som allerede foran anført, maa have fundet et Sameie af Godset Sted imellem tvende Linier af de fra Poul Laxmand den Ældre nedstammende Slægter. Der findes nemlig i Herredsprotokollen for 1546 (altsaa netop samme Aar, som Jacob Trolle døde) en Stævning, hvorved „Fru Else Laxmandsdatter, indstævner Peder Oxe og Eskild Gjøre til at møde for Kongen paa næste Herredag“, fordi de gjøre hende Hinder i hendes

Ret til Knapstorp Sø og anden Frihed, som ligger under Knapstorp“. Dette er nu ikke en Eiendomsstrid, men en Klage over Vold og Uret; men Uretten kom fra samme Side som den øvrige idelig gjentagne Strid om Knabstrup Sø; thi Eskild Gjõe var Torbenfelds daværende Eier, Albert Gjøes Broder, og Peder Oxe samme Alberts Søstersøn, og disse Herrer, som da maae have været i en ung Alder, have vel gjort sig en Fornøielse af at drille den gamle Naboerske.

Uagtet denne Fru Else først i sin Alderdom kommer frem som Eierinde af Knabstrup, er hendes sørgelige Ungdomshistorie altfor interessant til, at den ikke her skulde finde en Plads. Hun var en Datter af den ulykkelige Rigshofmester Poul Laxmand, som 1502 blev ombragt paa Høibro af Adelsmændene Ebbe Strangesen og Bjørn Andersen, og som dernæst efter sin Død paa Foranstaltning af Kong Hans blev dømt for Høiforræderi, tilligemed at hans mange Eienomme og øvrige store Rigdomme bleve confiskerede og tildømte Kronen som en ringe og utilstrækkelig Erstatning for den Skade, den ham imputerede Brøde skulde have forvoldt Staten. Hans Enke og Børn bleve priisgivne til Fattigdom og Elendighed. Poul Laxmand havde været tre Gange gift: første Gang med Marie Brock, der ikke vides at have efterladt sig Børn, anden Gang med Inger Munk, Moder til Else, Birte og Peder Laxmand, og tredie Gang med Kirsten Banner, der overlevede ham, men ingen Børn havde, og senere blev gift med Gjord Drefelt. Else Lax-

mand var 16 Aar, da hendes Fader blev dræbt, og var da forlovet med Abraham Eriksen Gyldenstjerne, som ogsaa ægtede hende uagtet hendes Fattigdom og den Skamplet, der var kastet paa Familien. Abraham Eriksen havde staaet i stor Anseelse under Kong Hans og været Hovedsmand paa Calmar Slot, som han kjækt forsvarede imod de Svenske. Han gjorde store Anstrængelser for at bevise sin Svigerfaders Uskyldighed, baade hos Kong Hans og efter hans Død hos Kong Christian den 2den; men, da alle Beviser og Forestillinger bleve uændsede, forlod han Kongens Parti og gik tilbage til sit Fødeland Sverrig, hvisaarsag hans Hoved faldt i det Stokholmske Blodbad.

I et Brev, som Fru Else Laxmand selv har skrevet til Kong Christian den 3die, som hun kalder en Supplychas, og som findes indført i Historisk Tidsskrift 3die Deel, har hun givet en rørende Skildring af sin Livshistorie, hvoraf her fremsættes et Uddrag: „Anno 1502, den Tid min Fader blev slagen paa Høibro — da var vi tre fader- og moderløse Børn, Peder Laxmand, Berithe Laxmandsdatter og jeg Else Laxmandsdatter; saa tog vor rette Værge, Herr Olaf Stigsen, som var min Faders Morsøsters Søn alt vor Gods, Fædrene og Mødrene, og os med, og havde det fra St. Hansdag til Mortensdag. — — — — —
— — — — —
— — Saa og var min Moder død 16 Aar, før min Fader blev slagen, og han havde en anden Hustru i

Senge, og hun beholdt sit Gods, hvilket jeg beklager for den retvise Gud. —

Den Tid min Fader døde, da var jeg 16 Aar gammel, da havde en god Mand af Sverrig, som hed Abraham Eriksen, fæstet mig, og var Kong Hanses Høvedsmand, og havde han Calmar af Konning Hans, og holdt det for al svensk Magt, og antvordede det Konning Hans i gode Maader igjen, som jeg haver gode Breve og Segl og Beviisning, at han tjente ham som en ærlig Mand; og lagde Konning Hans hannem for, at han skulde overgive mig, for Kong Hans havde selv været hans Bud til min Fader, mens jeg var rig; da vilde han ikke forsmæe mig i min Fattigdom. Siden havde min Broder og jeg ikkke mere, end han klædte baade ham og mig, som Gud glæde hans Sjæl i den evige Salighed.

Da Kong Hans var død, klagede Abraham Eriksen for Kong Christian den 2den, men fik ingen Hjælp. Saa var han end nødt og solgte den fattige Deel, han havde her i Danmark, thi at det var føie, og foer siden op til Sverrig til sit Arvegods og Slægt og Venner, som han havde der. Item der min kjære Husbond var død og afgangen, da skal Gud vide min store Sorg; thi jeg sad der fremmed og elendig med 6 Børn, og jeg aldrig havde saa meget enten af fædrene eller mødrene, at jeg kunde sætte en Fod paa, og min arme Broder gik Stakkarle Gang til dem, ham vilde klæde og føde for Guds Skyld; og alle de Herredage der jeg hørte, at de skulde staae, da

foer jeg fra Stockholm og hened, og firede og begavede hver Mand, der skulde hjælpe mig tilrette, og fortærede mine Børns Fædrene efter mit eget. Item da man skrev 1522, da kom høibaarne Fyrste Konning Frederik, da foer jeg til hans Naade i Odense til en Herredag, og klagede min store Nød og Uret, som mig var overgangen, da gav hans Naade mig milde og gunstige Svar, som Gud give hans Sjæl det evige Rige i Himmerige. Da udlagde hans Kongelige Majestæt et Stykke Gods til mig og min fattige Broder for vort møderne Gods, hvilket vi da nødtes til at nøies med, efterdi vor Armod og Elendighed var saa stor, at vi ikke længer kunde staae nogen Trætte imod“.

Dette Brev har ingen Datum, og indeholder da heller ikke noget Krav til Kongen, men Meningen deraf maa dog vel have været at ansøge Kongen, d. e. Christian den 3die, om yderligere Godtgjørelse for sit Tab af Arv paa en Tid, da Poul Laxmand igjen ansaaes for uskyldig i den Forbrydelse, for hvilken hans Eiendomme vare blevne confiskerede til Tab for hans Arvinger. Som en klog Kone har jo Else Laxmand hængt i hos Christian den 3die, medens hun dog allerede af Frederik den 1ste havde faaet nogen Opreisning for sin tabte Fædrenearv, hvilket kan sees af en Herredagsdom afsagt af Frederik den 1ste St. Barbara Aften 1526 paa Odense Bispegaard, som lyder: at „efterdi Peder Laxmand og hans Søster Fru Else Laxmand deres Moder var død en 16 Aar

forud deres Fader var slagen, og førend der gik Dom paa forne. sal. Laxmands Gods, og den Herr Laxmands Hustru, som levede den Tid, den Herr Laxmand blev slagen, beholdt alt hendes Løsøre og andet Gods, da bør forn. Frue Else og Peder Laxmand at have og beholde alt deres mødrene Gods, hvor det findes eller liggende er udi Danmark“. Ved denne Leilighed fik Else Laxmand Asserbo og Peder Laxmand fik noget Gods i Bog og Skovby Herred i Fyen, og for Modtagelsen af dette Gods have de begge i Forening udstedt et Document, dat. Odense, Torsdagen næst efter vor Frue Dag Assumptionis 1527, hvori de fraskrive sig al videre Ret til fædrene og mødrene Gods. Naar nu Fru Else Laxmand fik Asserbo, saa var det ikke efter Herredagsdommens Ordlyd; thi Asserbo hørte netop til det efter hendes Fader confiskerede Gods og havde forud været i hans Faders Eie, og Kongen maa da formodentlig have skjænket hende dette Gods som Vederlag for tabt mødrene Gods. Hvorledes hun er kommen til at eie Knabstrup og naar, har ikke været at udfinde. Knabstrup findes intetsteds antegnet imellem hendes Faders Eiendomme; men det er vist, at hendes Oldefader Poul Laxmand den Ældre eiede det, og at hans Datter Margrethe har overført en Part deri til sin Svigersøn Arvid Trolle. Der maa derfor have været et Medlem af Laxmands nedstigende Linie, hvem de nu eksisterende Stamtavler ikke omtale, som maa have besiddet denne Andeel, og som, død uden Livsarvinger, har efterladt

dette Gods til Else. Dette bestyrkes ogsaa derved, at der jevnstides med det Laxmandske Vaaben i Sønderjærnløse Kirke findes et andet Vaaben, nemlig det Vaaben, som nu tilhører Familien Rosenvinge; men de Laxmandske Slægtregistre nævne ingen Person, som har været i Ægteskab med Nogen, der førte et saadant Vaaben. Jacob Trolle og Else Laxmand stode den første Arvelader lige nær; Poul Laxmand den Ældre var Oldefader til dem begge.

Sameiet af Knabstrup i de tvende Familier maa endnu være vedblevet i næste Led; thi vi finde i den følgende Tid, at saavel Jacob Trolles Søn, Børge, som Else Laxmands Datter Gjærrild samtidig kalde sig Eiere til Knabstrup, uden at der er Kiv eller Strid imellem disse Eiere, og det er først efter Børge Trolles Død at vi træffe Gaarden i udeelt Besiddelse paa een Haand. Det oftomtalte Sameie maa forøvrigt have strakt sig videre end til Knabstrup Gods; thi i Aaret 1547 har der været en Proces imellem Else Laxmand og hendes Slægtninge Børge og Herluf Trolle, Jacobs Sønner, om noget Gods i Tryherred (nuværende Frederiksborg Amt), som de paa begge Sider ansaae sig berettigede til, hvilken Proces Fru Else vandt.

Uagtet der nu ikke haves nogen positiv Efterretning om, at Børge Trolle og Fru Else vare i Sameie om Knabstrup, saa maa det dog ansees for vist; thi at Børge har været Eier, haves der Beviser for, og samtidig skriver Fru Else Laxmands Datter, Gjærrild Gyldenstjerne sig som Eierinde i flere Dokumenter.

Børge Trolles Eiendom godtgjøres af et Mageskiftebrev af 23de Marts 1569 imellem Abbed Morten Pedersen, Forstander for Sorø Kloster, og Børge Trolle til Lillø og Knapstorp, hvorved disse bytte 2 vornede Karle, hvoraf den, Børge Trolle tilbyttede sig, er født i Sønderjernløse og boer i Krøierup. Ved Sønderjernløse Kirke haves endnu en liden Kalk af Sølv, hvorpaa staaer Børge Trolles Navn. Et Sagn vil derhos vide, at Sønderjernløse Kirke skal være ombygget i Børges Tid, hvilket kan være sandsynligt nok, da forskjellige Omstændigheder vidne om, at Fru Gjærrild, hvis Tid falder sammen med Børges, har fortaget Forbedringer i Kirken.

Børge Trolle var Medlem af Danmarks Riges Raad og blev 1560 ved Frederik den 2dens Kroning slagen til Ridder. Han var gift med Pernille Gjõe, en Datter af den rige Rigshofmester Mogens Gjõe til Krenkerup, Torbenfeld og mange flere Godser. Pernille var Enke efter Anders Galt, da hun fik Børge Trolle. Børge Trolle eiede Lillø i Skaane, som han havde arvet foruden Knabstrup, og der har han vel boet, naar ikke han Rigsraads-Embede holdt ham i Kjøbenhavn. Han havde en Proces med sin Faster, Anne Trolle, Axel Urups Enke, som paastod sig tillagt Arv efter sin Fader Arvid Trolle. Udfaldet vides ikke. Han døde barnløs 1571; hans Frue var allerede død 1552. I Niels Hemmingsens Ligtale over Børge Trolle findes en kort Levnetsbeskrivelse af ham, som er ret interessant; det hedder deri: „Børge kom tidlig

i Roskilde Skole, hvor han lærte at skrive og læse danske, og siden øvet i tyske Sprog at skrive og læse; siden kom han til Hertug Frederik og tjente ham en Tidlang for en Smaadrenge. Da Hertugen var bleven Konge, tjente Børge ham for en Hofsinder med Tugt, Tro og Ære, saa at hver Mand maatte vel lide hannem for høvisk Omgængelse, Stadighed, Ædruhed, Kydskhed og Enfoldighed udi Klæder og Dragt. Udi den oprørske Handel udi Danmark efter sal. Kong Frederiks Død, var han sit Fædrene Rige huld og tro som en Dansker Adelsmand, og tjente for en Ritmester under sal. Herr Tyge Krabbe paa Rigens Vegne, der de Oprørske bleve undertvingte udi Skaane. Imidlertid gav han sig udi Ægteskab og fik til Husfrue Pernille, Herr Mogens Gjøes Datter; efter 13 Aar døde hun uden Børn, og derefter levede han kydskeiligen uden Ægteskab. Han gav til Roskilde Skole 1000 Rd., til Herlufsholm 1000 Rd., til Wæ i Skaane 200 Rd., til Nestved 100 Rd.; han var kjærlig, mild og lystig i daglig Omgængelse! Han overfusede Ingen! Sine Bønder var han meget from imod. Da han døde, var han 72 Aar gammel“.

Om Børge Trolle har efterladt sig noget Testamente, sine Eiendomme vedkommende, vides ikke. Lillø kom til Hvidtfeldterne gennem hans Søster Øllegaard Trolle, og Knabstrup træffe vi efter hans Død i udeelt Besiddelse hos hans Næstsødskendebarn, den allerede omtalte Fru Gjærrild Gyldenstjerne, der maa have været Børges Medeierinde siden hendes Moders Død,

hvilket Tidspunkt ikke kjendes. Fru Gjørrild var det eneste endnu levende Barn af Abraham Eriksen Gyldenstjerne og den tit fornævnte Else Poulsdatter Laxmand, og var paa den Tid, hvor hun kan betragtes som Eneeierinde af det igjen samlede Knabstrup, allerede anden Gang Enke. Hun havde været gift første Gang med Geert Ulvstand, en Søn af den rige og mægtige Jens Holgersen Ulvstand til Glimminge i Skaane og Margrethe Trolle, Datter af Arvid Trolle. Om Geerts Fader, Jens Holgersen, fortæller Hofman i sine Efterretninger om Danske Adelsmænd Følgende, der giver Oplysning om den Tids Sæder og Tilstande: Efter Niels Gyldenstjernes Død blev Jens Holgersen Formynder for hans efterladte Søn Peder Nielsen, og kom ved denne Leilighed i Proces med Abbeden af Bekkeskov, der forurettede hans Myndling. Efterat denne Uenighed endelig var bilagt, kom Abbeden engang til Lyngbygaard for at besøge ham, men klagede ved at gaae op ad en Trappe over sin store Fedme, som meget hindrede ham i at gaae og at bevæge sit Legeme. Ulvstand, som endnu ei havde glemt det forrige, sagde ham, at han vidste Raad derfor, saafremt Abbeden vilde give sig i Kuur hos ham og med en blind Lydighed følge hans Forskrifter. Af Kjærlighed til Livet indgik Abbeden dette, og forskrev sig endog til at betale 100 Mark for Kuren, saafremt den slog ind; derpaa førte Ulvstand ham til sin Smedie, lod ham med en Lænke gjøre fast til Ambolten og befalede ham i 10 Uger at føre den store Forhammer

og imidlertid ei faae andet til Livets Ophold end Vand og Brød. Den stakkels Geistlige, som ikke var vant til sligt et verdsligt Tractement, begyndte elendigen at jamre sig, skjøndt forgjæves; thi Ulvstand lod Alting exequere til Punct og Prikke, og beraabte sig paa den sluttede Contract, indtil Abbeden endelig fik klaget sin Nød for Biskoppen, som igjen bragte den for Kongen. Abbeden blev derpaa løsgivet, og hans Læge dømt til at give ham 100 Mark i Straf, fordi han havde forgrebet sig paa den værdige aandelige Fader. Imidlertid gjorde denne Hændelse ham ei noget Skaar i hans Konges Venskab; thi Kong Hans viste ham megen Naade o. s. v.

Om Sønnen Geert Ulvstand har beklædt nogen offentlig Stilling, vides ikke; derimod findes optegnet, at han skal have eiet Asserbo, som Konens Arv efter Poul Laxmand. I Sønderjærnløse Kirke findes paa tvende Stolestadedøre udskaaret i øverste Fylding Geert Ulvstands Vaaben og Navnebogstaver paa Mandssiden, og Gjørrild Gyldenstjernes Vaaben og Bogstaver paa Qvindesiden. Heraf kan formodes, at de have boet paa Knabstrup, og maaskee at Geert er død der og begravet i Sønderjærnløse Kirke; men ogsaa er det tænkeligt, at disse Vaaben ere anbragte i Kirken ved dens Restauration og Ombygning, der vistnok er foregaaet i en nær Tid efter Reformationen, hvilket ogsaa falder sammen med Sagnet om, at Børge Trolle, der jo var Medeier i denne Periode, skulde have foretaget denne Ombygning. Efter Geerts Død. ægtede Gjørrild

sin første Mands Næstsødskendebarn Lave Ulvstand, der var en Søn af den i Historien fra Christian den 3dies Tid bekendte Truid Ulvstand og Ide Brock, Søster til Poul Laxmands første Kone Marie Brock; altsaa vare Lave og Gjørrild Næstsødskendebørn. Lave eiede Svenstrup i Skaane, som han havde arvet efter sin Fader. Senere fik han ogsaa Torup i samme Provinds, hvilken hans Stifmoder havde besiddet for sin Levetid efter Mandens Bestemmelse, og som hun ombyggede, hvorom det hedder i en gammel Optegnelse: at hun byggede denne Gaard, ikke for Posemad, men for rede Penge.

Lave Ulvstand var forlehnet med Vordingborg Slot og Lehn, saavel som med Skovkloster, hvilken sidste Forlehnning maa være ophørt, da Kong Frederik den 2den i 1560 byttede Skovkloster bort mod Hillerødsholm, og Herluf Trolle fik det. 1570 fik imidlertid først Fru Gjørrild kongelig Quittance for disse Forlehnninger. Lave Ulvstand maa have været en stridbar Mand og myndig Herre; thi da hans Halvbroder, Niels Truidsen Ulvstand, 1548 var død, og denne Niels's Stiffader Lave Brahe, der havde ægtet Gjørrild Fadersdatter, som var Enke efter Truid Ulvstand af andet Ægteskab, havde foranstaltet hans Begravelse i Domkirken i Lund, saa mødte Lave Ulvstand ved Begravelsen med bevæbnet Følge, og efter meget Skjændsmaal og mange Trusler fra begge Sider tvang han Stiffaderen til at lade tage Laaget af Kisten for at see paa Liget, om den Afdøde var død en naturlig Død, eller, som Lave Ulv-

tand formeente, var skaffet af Veien, for at Lave Brahe kunde faae Fingre i hans Formue. Herover reiste sig en Proces, hvori der Tirsdagen næst for Mikkelsdag 1551 faldt Herredagsdom, der gik ud paa, at Parterne frikjendtes for hinandens Tiltale. Om Straf eller Bøde for den offentlige Skandale i Kirken er der ikke Tale.

Begge Fru Gjærrild Gyldenstjernes Ægteskaber vare barnløse. 1561 har Lave Ulvstand udstedt et Document, hvorved han forlehner sin Kone med Torup Gaard og Gods efter sin Død, saalænge hun maatte overleve ham. Dette er formodentlig skeet paa Sygesengen førend hans Død, da der ikke er blevet Tid til at faae de fornødne Former iagttagne; thi denne Forlehning blev bestridt af hans Broder, Niels Ulvstand, der forlangte sig Torup udlagt som Arvegods, og paastod han, at Forlehningen var ugyldig, da han ikke dertil havde givet sit Samtykke og ikke havde sat sit Segl under Documentet. Sagen blev indført for Kongen og ved en Herredagsdom af 1568, altsaa efter 7 Aars Procedure, blev den paa Grund af den manglende Forsegling afgjort i Faveur af Niels Ulvstand, som, da han havde vundet den første Sag, atter 1570 sagsøgte sin Svigerinde, fordi han formeente, at han ikke havde faaet det, han kunde tilkomme, da Bosager, Guld, Sølv, Pendinge, Klæder, Klenodier og andet Løsøre blev skiftet efter hans Broder. Denne Sag blev forligt saaledes, at Fru Gjærrild maatte dele Godset; men deraf fremstod en ny Sag for Fruen, idet en Svigerinde, Laves Søster, der kalder sig Fru Margrethe

Brahe, men tidligere havde været gift med en Herre Borchart von Bommelsberg, gjorde lignende Fordring som den, Niels havde vundet ved Forliget, og endte denne Sag først 1583, atter i Disfaveur af Fru Gjørrild.

Hvad Aar hun er død, vides ikke, ligesaa lidt som om hendes føromtalte Vaaben i Sønderjærnløse Kirke betyder, at hun der ligger begravet; men hun maa som Enke have boet paa Knabstrup, da hun i alle Documenter fra den Tid skrives dertil, og det stadig findes fra den Tid, at Bopælen tilføiedes Eiernes Navne, endog om de tillige eiede andre Godser; saaledes er hun allerede 1561 skrevet som Fru Gjørrild Gyldenstjerne til Knabstorp i et Gjældsbeviis, som maa være udstedt kort efter Mandens Død, ved hvilket Gjældsbeviis Herr Gregers Bryske til Skatteløv (nu Nordruplund) vedgaaer at have modtaget til Laans af Fru Gjørrild Gyldenstjerne til Knabstorp 600 Joachimsdalere gode af Korn, Slag, Værd og uforfalskede. Han pantsætter for denne Gjæld 2 Bøndergaarde, en i Klovby og en i Ormslev i Løve Herred, som Panthaveren skal nyde, bruge og beholde som et frit og brugeligt Pant, og hvis Gjælden ikke bliver betalt efter Bevisets Lydelse, skal Creditor have Gaardene til fuld Eiendom. Her er altsaa endnu et Exempel paa den gamle Pantsætningsmaade, at Panthaveren benyttede og tog Indtægterne af Pantet istedetfor Rente og beholdt Pantet uden videre som Eiendom i Tilfælde af mislig Betaling. Til Vitterlig-

hed have underskrevet „de ærlige og velbyrdige Mænd Jens Truidsen til Vemmetofte, som var Fru Gjørrilds Svoger, og Gregers Bryskes kjære Broder, Claus Bryske til Flintholm, uden Tvivl den samme, som tre Aar senere er død og begravet i Mørkjøb Kirke og paa Epitaphiet skrives til Toftholm, og som des-aarsag vistnok feilagtig har været anset som en tidligere Eier af Mørkegaard.

Fru Gjørrild Gyldenstjerne til Knabstrup skjænkede og gav Poul og Birgithe Laxmand (hendes Morbroders Børn) endeel Gods i Skaane, og gav deres Moder, Fru Thale Ulvstand, Poul Laxmands Efterleverske fuldt og fast Skjøde derpaa den 27de Juli 1577.

Efter Fru Gjørrild Gyldenstjerne findes som Eierinde af Knabstrup Fru Lisbeth Trolle, gift med Herr Gabriel Sparre til Svanholm i Skaane; uaget hun var Sødskendebarn til begge Parter i det forrige Sameie — som dog sandsynligviis er ophørt ved Børge Trolles Død, idet det ikke kan findes, at Fru Gjørrild i Tidsrummet fra 1571 til 1583 har haft nogen Med-eier — saa var hun dog ikke ligefrem arveberettiget, da begge de forrige Sameiere havde nærmere Slægtninge; men formodentlig er i dette Tilfælde, saaledes som der hyppigt i Eiendomsoverdragelser fra den Tid findes Spor til, Godset blevet overladt til den Slægtning, som bedst var istand til at udløse de Arveberettigede med Penge, naar disse ikke selv besade Formue nok.

Denne Lisbeth Trolle var paa dobbelt Maade beslægtet med de forrige Eiere, idet hun var en Datter af Thure Trolle til Birkvad, som var Farbroder til Børge Trolle; men Thure var gift med Malene Gyldenstjerne, Søster til Abraham Eriksen Gyldenstjerne; altsaa var hun kjødeligt Sødskendebarn saavel til Børge Trolle som til Fru Gjørrild.

Lisbeth Trolles Mand, Gabriel, var af den ældste Slægt Sparre, hvis Stamfader var Vagn Tullesen i det 14de Aarhundrede, hvis Afkom i Unionstiden var indkommen fra Sverrig og, ligesom saa mange andre Familier, senere var strøet ud over alle tre Riger. Gabriel var Søn af Jacob Mouritsen Sparre og Margrethe Urup, som var Datter af Axel Urup og Anne Trolle, der igjen var Søster til Lisbeths Fader Thure Trolle; altsaa vare Gabriel og Lisbeth forud nærbeslægtede.

Gabriel havde arvet Svanholm efter sin Fader og fik Knabstrup med sin Kone; men saalænge Manden levede, boede de paa Svanholm. De have havt en Datter sammen, som blev gift med Falk Gjøe, men er død uden Livsarvinger førend Moderen.

I Gabriel Sparres Tid, Aar 1586, har der atter været Sag imellem Eierinden af Torbenfeld, Fru Anne Rosenkrantz, som var Enke efter Albert Gjøe, der havde arvet Torbenfeld efter Faderen Mogens Gjøe, og Knabstrups Eier om Fiskeriet i Knabstrup Sø, hvor navnlig Fru Anne paaklager, at der er lukket Gjerde vesten om Knabstrup Mølle, hvilket

Gjerde er sat paa hendes Grund. Processen er imidlertid hævet uden nogen Afgjørelse. Gabriel har ligeledes været tilstede ved et Oldingstog, som Cantsler Peder Reetz lod afholde den 16de October 1589, efterat han havde erholdt Tygestrup (nu Kongsdal) til Foræring af Kong Frederik den 2den og desaarsag vilde have reguleret og fastsat Grændsen for sin nye Eiendoms Hovedgaards Marker, i hvilken Anledning han havde ladet hidstævne sine Naboer Gabriel Sparre til Knabstrup og Fru Anne Rosenkrantz til Torbenfeld, der lod møde ved sine to Svigersønner, Hak Ulvstand til Hikkeberg og Peder Brahe til Krogholm. Endvidere var tilstede Christoffer Pachs til Torup, Høvedsmand paa Holbæk, Christen Friis til Baarby, Max Vasbyrd til Søgaard, Peter Sandbjerg til Vester-gaarde og Niels Hendriksen til Helsingør.

Denne Forretning haves endnu beskrevet i Original og er meget pudsigt. Det er tolv Bønder fra vidt-forskjellige, tildeels langt bortliggende Steder, der ere komne sammen som Oldinge og nu skulle afsætte de omtalte Grændser. De begynde da fra en Udside og skride saa frem, sættende Pæle til Skjel igjennem Moser, Enge, Marker og Skove, som om disse Pæle ikke igjen lode sig flytte; det beskrives naar de dreie snart i Nord, snart i Vest eller Øst, men ikke hvor langt der er imellem hver Pæl. Da de ikke kunne komme ud over Tygestrup Sø, saa gaae de fornuftigvis udenom, og dersom det Markeskjel, som de hæderlige Oldinge dengang „ginge“ og „svore“, er det samme,

som begrænder Kongsdals Mark endnu, saa er det vist, at det har slaaet de allerforunderligste Bugter. Imidlertid ere de tilkaldte Naboer og høifornemme Vidner godt fornøiede med Forretningen og vedtage den ubetinget, samt undertegne og besegle den. Af dette Document erfares den for Knabstrup sørgelige Omstændighed, at paa den Tid hørte hele Vedebjergskoven, vel omtrent 100 Tdr. Land til Knabstrup, hvilken altsaa senere er kommen til Kongsdal, hvordan eller naar vides ikke. Et Sagn har i ældre Tid været meget almindeligt paa Knabstrup eller i Egnen, at en Fortids-Eier skulde have bortspillet en Skov i Kort eller Terninger. Dersom dette Sagn er begrundet, saa er det maaskee den deilige Vedebjergskov, som paa saadan Maade er sluppen bort, og Skam skulde den Eier have, som har voldet det. Det er ret interessant at see og lære at kjende den Maade, hvorpaa de forskjellige Landvæsensforretninger ere udførte i hine Tider ved Ridemændstog og Oldingstog. Saaledes skal jeg efter et Originaldocument antyde Gangen i et Ridemandstog, som Dhrr. Eiler Grubbe til Lystrup, Axel Viffert til Axelvold, Herluf Skafve til Eskildstrup, Eiler Krafse til Egholm, Erik Valkendorf til Glorup og Claus Hundertmark til Gjerdrup den 4de November 1577 have holdt for at gjøre ret Markeskjel imellem Byerne Skamstrups og Bennebos Marker paa Grund af Tvist derom blandt Lodseierne nemlig Fru Anne Rosenkrantz til Torbenfeld, Niels Friis til Hesselager, Peder Bille til Svan-

holm og Niels Andersen Dresselbjerg til Bjergbygaard. Disse 6 Herrer drage ud, sætte til Skjel hist og her adskillige Stene, som de opkalde efter hinanden saaledes: den første skal hedde Grubbes Steen, den anden Vifferts Steen, og saa fremdeles med een Steen for hver; et Sted i et Stykke Skov skjære de Skjelmærker i Træernes Bark. Der er noget vist naivt enfoldigt i denne Forretningsmaade, som om de høitideligt opkaldte Steen ikke kunde rokkes og de mærkede Træer aldrig ryddes, men som dog var tilstrækkeligt dengang; i vore oplyste Tider vilde næppe en saadan Grændseregulering ansees for betryggende. En bedrøvelig Observation fremkommer i det udfærdigede Actstykke, nemlig at Tyskeren Hundertmark er den eneste af de sex fine Herrer, som formaaer at skrive sit Navn ordentligt.

Gabriel Sparre maa være død omtrent Aar 1600; hans Enke blev efter hans Død boende paa Knabstrup, som det kan sees af forskjellige Documenter, f. Ex. en kongelig Befaling, hvorved Arild Hvitfeldt Danmarks Riges Raad den 9de Juni 1601 faaer Ordre til at antage sig Værgemaal for Fru Lisbeth Trolle til Knabstrup, afgangne Gabriel Sparres Efterleverske. — Næste Aar havde hun Proces med Jomfru Ingeborg Bille, som forlangte Arv efter sin Slægtning Gabriel Sparre, og blev denne Sag den 6te Juni 1602 afgjort ved 12 adelige Herrer's Ed til Fordeel for Fru Lisbeth; Arild Hvitfeldt førte Sagen for hende.

Fru Lisbeth Trolle skal have levet endnu 1610. Ved Testamente indsatte hun til sine Arvinger Sønnesønerne af hendes Søster Berte Trolle, gift med Lauritz Stigsen Sparre, hvis Søn var Erik Sparre til Søbyholm i Skaane.

Af Sønnesønerne overtog Johan Eriksen strax Knabstrup, udelukkende sine Brødre; han giftede sig dernæst den 12te Juli 1612 med Anne Urne, Datter af Johan Urne til Valsø og Thale von Mehlen, født 4de Pindsedag 1590. Denne værdige Dame kjende vi kun af den høitidelige Ligtale, som Domprædiker Peder Pedersen Hie har holdt ved hendes Ligbegængelse. Et lille Uddrag deraf giver Oplysning om Tidsforholdene. Det hedder nemlig: Anne Urne blev opdraget i 8 Aar hos Fru Mette Knob til Gyllebo, hendes Mormormoster, til dennes Død; dernæst hjemme. En Tid hos Fru Hilleborg Krafse, Enke efter Mogens Gjøe paa Gunderslevholm. — 1612 gift med Johan Sparre til Knabstrup, „saa Deres Ecterskabs Indgang og Hoytid er hæderligen holdet paa hendes Fæderne Gaard Gylleboe, der endda den skadelige Feyde imellem disse lofflige Kongeriger Danmark oc Sverrig ikke var fordragen.“ Dernæst forklares, at hun har fødet 3 Døttre og 4 Sønner, hvoraf Sønnerne alle ere døde, at hendes Barselsenge ofte have været haarde, hvornæst hun den 4de Februar 1620 fødte en Søn, som døde strax efter Fødselen, og mærker da, at Døden er nær, og lader da kalde Fru Kirstine Juel til Søgaard og Præsten Rasmus Nielsen i Sønder Jerløss,

som komme om Natten og blive hos hende under Bøn og Andagt og Psalmesang indtil den 5te Februar, da hun dør. Johan Sparre lod sin Kones Lig med stor Pragt begrave i eller ved Roskilde Domkirke.

Fra Johan Sparres Tid haves adskillige originale Documenter, navnlig Actstykker, som høre til forskjellige af ham førte Processer, og vi faae ved disse et lille Indblik i Omstændighederne ved vort Hoved-Emne, Knabstrup, men tillige Oplysning om Rettergangsmaaden i hine Tider, som har Interesse ved den særegne Maade, hvorpaa saadanne Disputer bleve afgjorte.

Det er da den evige Strid imellem Knabstrup og Torbenfeld om Fiskeri m. m. i Knabstrup Sø, samt om Markeskjel imellem disse to Eiendomme, som igjen dukker op. For Originalitetens Skyld skal jeg saaledes indføre en Stævning fra 1617 saavidt muligt bogstavret:

„Vij Epterschreffne Breidi Randtzow till Ranntzawsholm, Kong. Maytts. Stattholder udi Kjøpenhaffven, Oluff Rosensparre till Skarold, Høffvitzmand paa Draxholm, Kong: Maytt: och Danmarkis Riegis Raad, saa og Laugi Urne till Beltebjergh, Lantzdommer udi Skaane, Dittleff Holck til Eskildstrup, Befallningsmand paa Tryggevelde, Jacop Rosenkrantz till Kirstrup, Høffvitzmand paa Hagenschauff, och Borckortt von Veye till Løfvested. Helser Eder ærlige og velbiurdige Johan Sparre til Knabstrup paa denn ehne,

og Jomfrue Dorritte Giøe till Torbenfeld paa den anden Siide samptligen og kiærligen mod Gud. Viider at eptersom vii have bekommet Kong: Maytts: voris allernaadigste Herres og Konges skrefflig og Alffvorlig Mandat og Befalning, at skulle forsamle og begifve os samptligen paa det Markeskjel som Oldinge for nogenn Rumb Tid siden skal have soeritt Imellem Knapstrup og Torbenfeld. Desligest och en Rettighed udi Knapstrup Søe, udi hvilkenn forn: Jomfrue Doritte Giøe sig Fiskerie saa vell som och Skouffhugst paa de Holmer som derudi ligger skall tillholde, Och oss med Kongelige Befallning er commanderit og paa lagt, att vii paa samme Aasteder skulle grandgiffiligen granske og forfare, om samme Marckskiell findis saa christeligen og rettfærdeligen at vehre soeritt og giort, at de bør ved Makt at blifve eller ikke, Och dersom der icke findis Reett Skiell gjort att vehre, da vii at Riide, giøre og Udwise Ett christeligt og Rettfærdigt skiel, imellem forn: Aasteder, settendiss steen og stabell som det sig bør. Dessligest att vii skulle kiende og dømme, om forn: Jomfrue Doritte Giøe kand haffue Nogen Fiskerie udi forn: Knapstrup Søe, Eller Nogen Skouffhug paa de Holmer, som derudi ligger, eller icke, og ellers om Alle, huis Irringer og trætte Eder derom Emellem er eller Indfalde kann., Och enhver til Mindelighed eder imellem forhandle, eller och ved Domb og Rett udskielle, med fast mehre hanns Kongelige Befallning oss tillholder;

Thi beder vii eder vennligen, Och paa hoybemeldte

Kong: Maytts: vegne Alvorrligen befalle, Att i forn: Johan Sparre og Jomfrue Doritte Giøe som samme Thrette er berørendiss, Rette eder ephther att møde for oss paa forn: Aasteder som om Threttis Udi rette, Sancty Mauritii Dag, som er den 22de Dag Septemb: førstkommendiss, Thagende med eder paa begge Sider Alle huiss Breve og Beuiiss I om hverandre haffue, og da samptligen at liide og Undgielde, Huis der om Loug och Rett ehr; Ladendes dett Ingenlunde.

Giffuet udi Kiøpenhaffuen den 20 July anno 1614“.

Under Documentet findes de sex Herrers Segl.

Ifølge denne Stævning er da det ommeldte Ride-mandstog afholdt, og have Ridemændene paa Stedet afgivet en Kjendelse, hvis Hovedindhold er: at med Hensyn til Markeskjellet, som omdisputeres imellem Torbenfeld og Knabstrup Enemærker, da bør det forblive ved den Afgjørelse, som for 28 Aar siden er skeet ved Oldingstog; hvad angaaer Ret til Fiskeri og Skovhugst, da, saasom hver Part fremlægger Beviisligheder og Breve imod hinanden fra 1544 og 1546, ligeledes tvende Ridemændsdomme, den ene fra 1547 og den anden fra 1548, der ligeledes modsige hinanden, saa ville deHerrer Ridemænd intet afsige, men indstille Sagen til Kongens Afgjørelse.

Hvad endelig angaaer Skjellet imellem de tvende Godser, nemlig imellem Bakkerup, Tvede og Nøkkentved paa den ene Side og Torbenfeld Mark og Mørkjøb

Mark paa den anden Side, da skal det have sit Forblivende, som det har været fra Arildstid, og det Oldingstog, som er svoret og gjort, skal ved Magt at blive. Acten er udfærdiget i Nøkkentved fornævnte Dag.

Efterat dette Ridemandstog ikke kunde finde Rede i Rettighederne til Fiskeri og Skovhugst i Knabstrup Sø og paa Holmene, er der imidlertid ifølge Stævning, udtaget af Torbenfelds næste Eier, Herr Otto Brahe Pedersen, som var Dorrittes Søstersøn og Søn af den næstforrige Eierinde, Fru Anne Rosenkrantz, Peder Brahes Efterleverske, afsagt en Herredagsdom i Kjøbenhavn den 4de Juni 1616, hvis Slutning lyder: „saaledes at være i den Sag for Rette afsagt, Og efterdi formeldte Sø ikke befindes at være noget Enemærke Sø til Knabstrup, som enten med Laas, Laughævd, Steen eller Stabel som en Deel at være indvundet bevises, mens befindes at de til Torbenfeld udi langsommelig Tid over 100 Aar have havt deres Fiskeri udi samme Sø, da sagde vi derpaa for Rette, at de paa Torbenfeld bør at nyde Fiskeri udi samme Knabstrup Sø efter Recessen“. Saaledes fik da Torbenfelderne Ret til Fiskeri i Søen; men det varer ikke ret mange Aar, saa begyndes Processen igjen af Torbenfelds Eiere, som nu ikke mere ville nøies med Fiskeriet, men forlange Anpart i Søen og ville have denne deelt midt igjennem.

Den 1ste Marts 1615 blev ved Sjællandsfars Lands-

thing i Ringsted af Landsdommer Jørgen Seefeld afsagt en Dom i Anledning af et Oldingstog, som Johan Sparre havde forhvervet for at sætte rigtigt Markeskjel imellem Byerne Dramstrup og Hanerup, om hvilket Skjel han havde Trætte med tvende andre Lodseiere, nemlig Jomfru Dorritte Gjøe til Torbenfeld og Fru Margrethe Brahe sal. Christian Barnekows til Birkholm, idet disse to Damer ansaae sig forurettede derved, at et Stykke Eng var tillagt Dramstrup som formentlig hørte til Hanerup. — Oldingstogets Formand har været Niels Brydie af Bonderup. Dommen gaaer Damerne imod, og Skjellet bliver som Oldingene have svoret og gjort. Ved denne Sags Førelse møder Johan Sparres Foged paa Knabstrup, Mourits Clausen, om hvem det senere hen under næste Eier oplyses, at han har tjent som Foged paa Knabstrup i 50 Aar under fire forskjellige Eiere; saa lange og troe Tjenester gaves dengang.

Som ovenfor fortalt døde Johan Sparres Kone, Fru Anne Urne, paa Knabstrup i Aaret 1620, og kort derefter maa det være, at den gamle Knabstrup Borg, som vist havde staaet imellem 300 og 400 Aar blev ødelagt ved Ildebrand, og der blev begyndt paa at anlægge og opføre Gaarden paa dens nuværende Plads, et Sted, hvis Valg man i flere Retninger maa undre sig over. For det første blev den nye Gaard anlagt lige paa Grændsen af sit Tilliggende, ja endog tildeels ind over Skjellet paa Bonderup Bys Mark, i hvilken By Knabstrups Eier vel havde Anpart for en lille Gaards

Jorder; men da Bondejorderne i de Tider dreves i Fællesskab af alle Bymændene, saa var det jo endog vanskeligt at afgjøre, om det Stykke, han brugte til at bebygge, virkelig var hans Eiendom. — Det viser sig ogsaa en rum Tid efter, at Præsten i Sønderjernløse klager til Bispen over, at han ikke faaer sin retmæssige Tiende af Byen Bonderup og da navnlig af den Jord, hvorpaa Knabstrupgaard nu er bygget.

For det andet blev Gaarden anlagt paa en lille Holm i en større Mosestrækning, hvor det maa have kostet særdeles meget Arbeide at faae fast Grund udenfor og udenom den lille Holm, hvisaarsag det ogsaa senere er befundet, at der dybt nede under flere af Knabstrups Udlængder er Tørvejord, som er overfyldt. Planen har sagtens været, at Borggaarden efter den Tids Skik skulde omgives med Grave, og Bygningerne ere derfor paabegyndte paa Holmen midt i Mosen; men den Plan er i ethvert Fald aldrig bleven fuldført.

Hvormeget Johan Sparre iøvrigt byggede paa Gaarden, vides ikke; af Hovedbygningen blev kun opført to smaa smalle Bindingsværks Fløie ligeoverfor hinanden, hvilke formodentlig skulde være Sidefløie til en mellemliggende Hovedfløi, der ikke kom tilstede. I et Document fra en senere Periode berettes, at Sparre opførte en Lade, og han har vel altsaa forsynet Gaarden med de nødvendige Udbygninger, hvilke dog omtrent 100 Aar senere, da Gaardens Avling var

blevet meget udvidet, have maattet vige for nyere Bygninger, som desværre nu atter haardt trænge til Fornyelse.

Til sine Bygninger har han rimeligviis hentet Materiale fra Brandtomten af gamle Knabstrup, thi derom vidner den store Mængde raattilhugne Granitsteen, som ere benyttede baade til Sokkelsteen og til Grundsteen og Fyld, saavel som de mange store Munkesteen, hvormed Tavlene have været udmurede. Der stod endog indtil for 20 Aar siden en lille Udlængde ved Knabstrup, hvis Undertømmer var af colossalt Egetræ og Overtømmeret af meget svært Fyrretømmer; men begge Dele havde kjendelig været brugt tidligere i en anden, større Bygning og var mange Steder forkullet og beskadiget af Ild. I en Gaard i Vendet By og en anden Gaard i Bakkerup By har ligeledes været benyttet af dette meget svære, men forhuggede Tømmer, som efter Sagnet var Materiale fra det nedbrændte gamle Knabstrup. I forskjellige Documenter, som tilhøre den herefter følgende Tid, benævnes oftere det fraflyttede Sted Gammel Knabstrup eller Borggaarden, men den nye Gaard Knabstrupgaard. Der er Grund til at formode, at Johan Sparre har været i Pengeforlegenhed, hvortil da Gaardens Brand kan have givet rimelig Anledning; men der er ogsaa Sandsynlighed for, at han har solgt Dele af Godset; thi ifølge de tidligere imellem Torbenfeld og Knabstrup fra 1544 til 1548 og senere gjentagne og sidst 1614 afgjorte Hegns og Grændsedelinger maa

Tvede By og hele Nøkkentved have tilhørt Knabstrup; men senere hen ere Tvede Bys to Gaarde og to store Gaarde af Nøkkentved gaaede over til Torbenfeld, og efter Anlægget af Mørkegaard som Hovedgaard ere disse fire Gaarde tildeelt denne. Med sin Eftermand paa Knabstrup havde han faa Aar efter Proces om Gaarde i Vendet, hvorfra to Gaarde vare bortsolgte, hvilke 50 Aar længere hen i Tiden bleve tilbagekøbte og indlagte under Knabstrup igjen, hvorom senere vil blive fortalt.

Det er heller ikke usandsynligt, at det er Johan Sparre, der har feiet Hvedbjergskoven ud, som havde ligget til Knabstrup i Gabriel Sparres Tid, som forhen er omtalt.

I 1622 solgte Johan Sparre Knabstrup til Frederik Parsbjerg og drog til Sverrig og giftede sig igjen og blev siden Medlem af Sverrigs Riges Raad. Det var derfor uden Tvivl forsildigt, at der af en Broder ved Navn Gustav Sparre blev i 1625 gjort Fordring paa Andeel i Arven efter Lisbeth Trolle. Der findes i Geheimearchivet et Brev, skrevet af Kong Christian den 4de og dateret 2den Juni 1625 saalydende: Til den stormægtige og høibaarne Første og Herre, Herre Sigismund (følger Titelen) Konge i Polen (m. m.). Besønderlige gode Ven og Nabo! Eders Kongelige Skrivelse dateret vor Frue Dag 14de Aprilis næstforleden er os vel indhændiget, udi hvilken Eders Kongelige Majestæt venligen og naboligen tilkjendegiver, at Eders K. M. af Eders troe Tjener Gustav Sparre Fri-

herre til Sundby er berettet, hvorledes udi Danmark for nogle Aar siden hans Frende ved Navn Elisabeth Trolle, afgangne Gabriel Sparres til Svanholm Efterleverske skal nogen Tid før hendes Død have overgivet og testamenteret til sin Søsterdatters Børn, ud af hvilke Gustav Sparre skal være En, et sit Gods liggendes udi Dannemark ved Navn Knapstrop, hvilket Gods efter forbemeldte Frue Elisebeths Død Johan Sparre sig alene skal have tiltaget og sine Medarvinger besveget, og sig samme Gods at afhænde skal have understaaet — Og begjærer, at vi Eders Ms. troe Undersaatter til deres Ret udi samme Gods ville forhjælpe. Saa ville vi venligt og naboligt Svar paa denne kongelige Skrivelse ikke forentholde, at Os hertildags tilforn aldeles Intet om samme Brevs Prætension eller Anfordring have været bevidst, ellers skulde derover have skeet, hvis Lov og Ret kunde medføre. Men efterdi Vi forstaae, at om formeldte Arv saadan Tvist sig begrifver, da, eftersom vi dog Lov og Retten saavelfor den Udlændiske som for den Indlændiske gjerne ved Magt holde og haandhæve ville, ere vi ganske venligen og naboligen ofverbødige samme Sag, eftersom den til Landsloven og ordentlig Process henhører, ikke alleneste at lade uden al Forhindring for Retten indstævne og forskrive at derom lovligen procederes, men og med Alt, hvad med Lov og Ret kan befindes, at være Kgl. Mst. til nabolig Villie og Velbehag gjerne hjælpe og befordre, saa at Kgl. Ms. Undersaatter sig ikke udi nogen Maade Justitien, eller hvis Andet skal være belangende, skal

kunde have at besvære, og ellers udi alle Maader Eders Kgl. Mst. til nabolig Villie og Venskab at være, ere vi altid ganske velvillige og ofverbødige, ville vi herved Kgl. Mst. udi Guds allerhelligste naadigste Beskjermelse naboligen og venligen have befalet. Skrevet i Steinborg, Datum 2den Junius 1625.

Om Gustav Sparre fik nogen Ret over Broderen, vides ikke; rimeligviis ikke, thi Johan var som ovenfor nævnt draget til Sverrig og var altsaa udenfor Kong Christians Omraade, og Frederik Parsbjerg blev i ubestridt Besiddelse af Knabstrup.

Imidlertid haves endnu en senere Meddelelse om Herr Sparre i Anledning af Godssalg, nemlig en Kongelig Ordre af følgende Indhold: Vi Christian den 4de o. s. v. gjøre vitterligt: at eftersom for Os er andraget af Os elskelige, ædle og velbaarne Johan Sparre til Bolmerød, Svensk Rigsraad, hvorledes der begiver sig nogen langvillig Irring og Trætte imellem ham og Frederik Parsbjerg til Harrested, anbelangendes nogle Bønder i Huendet og andre deraf reisende Sager, som endnu til ingen Endskab skal være kommen, formedelst at alle bemeldte Johan Sparres Breve, Dommé og Documenter udi fornævnte tvistige Sager af Ildebrand skal være opbrændt hos hans Fuldmægtig Christen Paaske, som Sagen paa hans Vegne drevet haver, underdanigst derfor begjærende, at ham af Dom- og Thingbøgerne Gjenparter maatte meddeles, om hvis i formeldte Sag ganget er. Saa byde og befale Vi, at alle Landsdommer Jacob Ulfeld til Ringsted Kloster,

og alle Herreds- og Birkefogder, som derom kunne give Oplysninger, at de skulle være ham til Hjælp. Givet den 10de Mai 1629.

Desværre mangler ogsaa her Efterretninger om Sagens Udfald. Huendet (nu Vendet) er en By, som har henhørt til Knabstrup og, som forannævnt, oprindelig udeelt har hørt dertil; men ventelig har Sparre solgt de to Gaarde, som en senere Eier, Jørgen Parsbjerg har købt tilbage.

1622 blev altsaa Frederik Parsbjerg Eier af Knabstrup. Han eiede i Forveien Vognserup, hvor han boede. Hans Søster var gift med Jens Sparre til Sparresholm, som var en Fætter til Johan Sparre, og saaledes var han besvogret med Familien Sparre. — Frederik Parsbjerg var en Søn af Niels Parsbjerg til Harrestedgaard og Sandbygaard, Lehnsmand paa Roskildeggaard, og Fru Elisabeth Sehested, og er født Langfredag 1588 paa Bistrupgaard, som var Lehnsmandens Residents. Hans Fader døde, da han var to Aar gammel, og da han var syv Aar, kom han i Sorø Skole. 1602, 14 Aar gammel kom han med Prindsesse Hedvig som Page til Dresden, og fulgte Rigsraad Steen Brahe som Opvarter paa denne Reise. Derefter tjente han i ni Aar ved forskellige tyske Hoffer, og blev saa „af hans Førstelige Naade Hertugen af Sachsen Coburg for sin lange, flittige Opvartning, Skikkelighed og troe Tjeneste gjort vohragtig, og hannem med Tvende udmunterede Heste og en Førstelig Present forærede.“

Han reiste dernæst to Aar privat i England og eet Aar i Frankrig, men vendte derefter paa Moderens indstændige Begjæring hjem. 1616 giftede han sig med Mette Dresselbjerg, Datter af Landsdommer Vilhelm Dresselbjerg til Vindinge og Karen Grubbe. Brylluppet stod i Nestved. Hans første Kone levede med ham i 19 Aar og fødte 6 Sønner og 5 Døttre, hvoraf 8 døde, og kun tre Sønner, Niels til Eskildstrup, Verner til Nørlund og Vilhelm til Bjergbygaard overlevede Faderen. Anden Gang giftede han sig efter fire Aars Enkemandstand med Sophie Kaas, Datter af Mogens Kaas og Sidsel Friis. Sophie Kaas var i Huset hos sin Morbroder, Christen Friis til Kragerup, som var Befalingsmand paa Odense Slot; Brylluppet stod i Nyborg den 13de September 1640. Med denne Kone havde Parsbjerg 5 Børn, af hvilke kun Jørgen, Mette og Sidsel levede. Efter 13 Aars Ægteskab blev han syg, og lod i sin sidste Sygdom kalde Herr Dr. Jørgen Kruch, velbestalter Medicus paa Sorø. Forestaaende Levnetsbeskrivelse, som er et Udtog af Provst i Holbæk Søren Mays Ligprædiken, slutter dernæst saaledes: „Han døde den 20de September 1653, 65 Aar 5 Maaneder og nogle Dage gammel Udi Edle og Velbyrdige Mand Joachim von Bredow til Aggersvold, hans Søn Niels's med Frue Kirsten Kaas's, Fru Anne Cathrine Friis's, Præsten i Kundby hæderlig og vellærde Mands Herr Niels Hansens, Præsten i Hagested hæderlig og vellærde Hr. Andreas Thom-

massens samt Andre got Folkis og fromme Fruers og Dannequinders Nærværelse.“

Frederik Parsbjerg og hans første Kone med flere af deres Børn ligge begravne i Kundby Kirke. Denne Parsbjerg har foruden Vognserup, Knabstrup og Harrested eiet Bjergbygaard, som han maa have enten kjøbt af eller arvet efter sin Kones Farbroder, Anders Dresselbjerg, som igjen havde den til Arv efter sin Fader Niels Andersen Dresselbjerg. Paa Vognserup har han boet, og da han har behøvet en Vei derfra til Knabstrup, saa har han anlagt en saadan ud over Engene og igjennem Knabstrup Dyrehave, hvilken Vei tildeels endnu existerer. I den nævnte Skov er ved Veien en Plads, som kaldes Lysthuuspladsen, hvor der for nogle Aar siden endnu laa Grunden til en Bygning, som har været Lysthuset. Sagnet fortæller, at i dette Lysthuus boede en Veninde af Parsbjerg, hvem han paa sine Ridetoure fra og til Knabstrup gjerne skal have besøgt. I Frederik Parsbjergs Tid gjentog sig atter igjennem flere Aar den gamle Trætte og Proces om Skjellet og Fiskeriet i Knabstrup Sø, og der er adskillige originale Documenter fra denne Procedure, hvoraf der kan hentes Oplysninger om forskjellige Forhold i denne længstforvundne Tid.

Som oven antydet, paastaae nu Torbenfelds Eiere ikke alene Ret til Fiskeri i Søen og Skovhugst paa Holmene, men de forlange Søen deelt efter en opgivne Linie, og uagtet de tilstedeværende Documenter

ikke indeholde nogen endelig Afgjørelse, saa maa denne dog være bleven saaledes, som Torbenfeldernes Paastand lyder; thi det nuværende Skjel i den forlængst udtørrede Sø er præcise overeensstemmende med denne Paastand. Man seer af de samme Retsforhandlinger, hvorledes Fiskeri med Vaad er udført ved at vække Vaager paa Isen om Vinteren, og man lærer, at saadant Arbeide saavel som Skovhugst og mere er udført af Hoverifolk ikke alene af Knabstrup Godsens Bønder, men at ogsaa Bønder fra Bjergbygaard's Gods have maattet deeltage deri.

En snurrig Injurieproces er fremkommen af disse Skjeltrætter, i hvilken Ridefogden paa Torbenfeld tiltaler F. Parsbjerg for Ukvemsord, han skal have brugt imod ham. Ridefogden, Niels Andersen, paastaaer, at Parsbjerg ved et Oldingstog, som blev holdt paa Søen om Vinteren, da Isen var stærk nok til at bære denne Forsamling, som skulde udfinde Grændserne imellem Eiendommene, havde skjældt ham ud for en Løgner, samt at Parsbjerg „var mødt paa Søen ledsaget af en stor Andeel berøsted Folk af hans daglige Gaards Tjenere med Bøsser og Kaarder, Morgenstjerner og andet Gevær, saa och en Andeel hans Bønder med Høe Tifver og Rodkiølver, velbemeldte Niels Andersen og hans Husbond, velb: Herr Manderup Brahe til Torbenfeld til Despect og stor Gevalt.“ Ridefogden faaer ingen Ret, da Vidneforklaringen gaer ham imod. Det sees af disse

Procesdocumenter, at Knabstrup Gods har havt sit eget Birkething, og Birkedommeren Peder Nielsen boede i Vendet. Naar denne Birkeret er ophørt, har jeg ikke kunnet udfinde; den har endnu funden Sted i Slutningen af det 17de Aarhundrede. Bønderne kalde i Vidneforklaringerne Parsbjerg for Junker, uagtet han da allerede er en gammel Mand, hvorimod en fremmed Mand, ved Navn Køn Jochum Grubbe, som har været i Besøg paa Knabstrup, kaldes den fremmede Herremand. Den gamle Borgplads kaldes i Procesdocumenterne Gammel Knabstrup eller Borggaarden, i Modsætning til den nye Gaard, som benævnes Knabstrupgaard.

Af den ved Aaret 1645 begyndte Kirkebog for Sønderjernløse Sogn erfares ogsaa Et og Andet om Knabstrup: saaledes at der har været Hollænderiforpagter; at der har været holdt Teglbrænder og flere Haandværkere, som altsaa lader formode, at Parsbjerg har fortsat det nye Knabstrups Opbyggelse; ligeledes sees, at der endnu har boet en Mand ved Navn Mads Jyde paa Gammel Knabstrup, da han nævnes som den, der har havt et Barn til Daab. Knabstrup Mølle, som har ligget ved Søens Udløb, omtrent hvor det nuværende Halehuus ligger, nævnes gjentagne Gange i denne Parsbjergs Tid, men forekommer ikke senere.

Hvorledes der er forholdt med Eiendommen, da Parsbjerg i 1653 døde, har jeg ikke kunnet finde Noget om. Hans Enke, Sophie Kaas, er bleven boende paa Vognserup, men hun maa endnu indtil sin Død have havt Eiendomsret over Knabstrup; thi i Aaret 1659

har hun kaldet Præst til Sønderjernløse, og man finder, at Bønder, som beboede Gaarde, der hørte til Knabstrup Gods, ere betegnede i Documenter som „Tjenere til Vognserup.“

I en i Aaret 1808 udgivet Avis, som fører Navnet „Borger-Vennen“, findes en Fortælling underskrevet af Capitain Abrahamson, hvis Indhold er følgende: I Krigen under Kong Frederik den 3die, da hele Landet var indtaget af Svenskerne, havde en Deel unge Karle ved Knabstrup rottet sig sammen for at tilføie Fjenden al mulig Skade, de havde deres Tilhold i en stor Ellemose bag Knabstrup, og havde allerede gjort Fjenden saa megen Skade, at ikkun større Troppeafdelinger vovede sig til denne Egn. Imidlertid havde dog endeel svenske Officerer tilsagt Eieren af Knabstrup et Besøg Juleaften, og forlangte af ham Tractement i denne Anledning. Da disse Herrer med deres Fruer altsaa vare samlede her til Gilde, brøde Bønderkarlene pludselig ind i Stuen og dræbte samtlige tilstedeværende Svenskere, hvis Lig de dernæst grove ned i en Ellemose.

Hvorvidt der i denne Historie er Sandhed eller ei, faaer at staae hen; den synes mindre trolig derved, at den nævner en Eier ved Navn Parsbjerg, som skal have beboet Gaarden paa den Tid, hvilket er urigtigt.

1662 døde Frue Sophie Kaas, Frederik Parsbjergs Efterleverske, paa Vognserup, og formodentlig har hendes Stifbørn og egne Børn først efter hendes Død tiltraadt deres Arv; thi nu finde vi i den føl-

gende Tid, at Frederiks ældste Søn, Niels, har faaet en Part i Knabstrup, den næstældste Søn, Verner, en anden Part og den tredie Søn, Vilhelm, har faaet Bjergbygaard. Niels var gift med Kirsten Kaas, hans Stifmoders yngre Søster, og eiede først Eskildstrup i Sjælland, senere Sellebjerg i Fyen. Verner var gift med Anne Galde, Datter af Gude Galde og Helvig Marsviin, Søster til Ellen Marsviin; altsaa var Verners Kone, Anne, Sødskendebarn til Kirstine Munk, Christian den 4des Kone til venstre Haand.

Vilhelm var ugift, og da han havde dræbt en af sine Tjenere, maatte han for at undgaa Straf flygte ud af Landet. Forinden denne Flugt solgte han 11 Gaade og en Mølle i Bjergby til sin Stifmoder, og senere see vi som Eier til Bjergbygaard, Oberst Claus Maltesen Sehested, som var gift med Fru Sophies yngste Datter Sidsel Parsbjerg, der altsaa formodentlig har tilbragt sin Ægteherre dette Gods.

Fru Sophies Søn, Jørgen, arvede efter Moderen Vognserup, men erhvervede saa efter nogle Aars Forløb ved Kjøb Knabstrup Gaard og Gods af sine to Halvbrødre, og da de originale Skjøder ved disse Kjøb endnu ere tilstede, saa er det først fra denne Tid at man faaer fuldstændig Oversigt over, hvad der henhørte til Knabstrup Gods. — Jørgen Parsbjerg solgte Vognserup og flyttede til Knabstrup, og levede her som Ungkarl, indtil han atter solgte denne Eiendom og flyttede til Fjørslevgaard, hvor han døde.

Ved Skjøde af 17de April 1673 kjøbte Jørgen

Broderen, Verners, Part af Knabstrup, som var den større Deel; men den Maade, hvorpaa han forud havde tvunget Broderen Niels til at sælge sig den ham tilhørende Part af Godset, er ganske eiendommelig. Jørgen sagsøger nemlig Niels til Betaling af en Gjæld paa 2000 Rd., og, da Niels ikke kan betale, faaer Jørgen en Høiesterets Dom over ham, efter hvilken han lader gjøre Udlæg i den Andeel af Knabstrup Gaard og Gods, som Niels har faaet i Arv. Udlægsforretningen er skeet 1668 ved Kongelig Secretair Sinclair og Justitsskriver og Oberforstmester Morten Larsen Scavenius, og ved Taxationen af dette Gods er den vurderet efter Hartkorn, der er ansat til 40 Rd. pr. Tde. Den Gjæld, hvori Niels stod til sin Halvbroder Jørgen, og hvorved han blev tvungen til at opgive sin Eiendoms-Andeel i Knabstrup, var af en særegen Beskaffenhed, nemlig: Niels Parsbjerg tilligemed hans tvende Svogre Erik og Jørgen Kaas og hans tre Svigerinder. Sophie sal: F. Parsbjergs, Jomfruerne Mette og Ide Kaas, havde i 1661 udstedt Obligation til Fru Drude, sal. Dr. Hans Rasmussen Brockmands for 2000 Rdl., som deres afdøde Fader havde laant af Fru Drude, og forbinde sig disse 6 Personer ved dette Gjældsbrev til at forrente denne Gjæld med 6 pCt. aarlig, samt med $\frac{1}{4}$ Aars Opsigelse at tilbagebetale Hovedstol og Renter, og forskrive sig En for Alle og Alle for En, saa at Creditor kun behøvede at holde sig til En af dem, hvorimod de gjensidig give hinanden et Skadesløsholdelses-Brev, og forekommer i disse

Obligationer og Gjældsbreve den pudsige men dengang sædvanlige Clausul: at hvis Gjælden med Renter ikke betimelig bliver erlagt „Da forpligter Vi oss och vorre Arffuinger paa Vorres Adelig Ære gode Troe og Loffue, at enten Een af osz for Alle eller Vi alle for Een æskede vorde, till at holde et Erligt och Adeligt Indlager udi en Erlig Mands Huus her udi Dannemark, hvor och naar Vi af bemdt: Drude sl. Dr. Hanses eller hendes Arffuinger derom tilsagt vorder, da uden al Undskyldning strax derind at drage, och iche derigen at udgaae eller undvige Dag eller Nat, hemmelig eller aabenbar hvadsomhelst der end forregifues kunde, førend form: Hovedstol og al efterstaaendes Rente er betalt.“ I Debitorernes gjensidige Skadesløsholdelsesbrev er den eller de af disse, som ikke er istand til at gjøre Klarering, naar Kapitalen skal udbetales, forpligtet til at taale, at den eller de af Arvingerne, som Creditor tager Betaling af, igjen gjør sig betalt hos de uvederhæftige Arvinger ved at lade sig udlægge af deres Jordegods, hvad de finde for godt, saaledes at 1 Tde Hartkorn regnes til Værdi 30 Rd. — Niels Parsbjerg slap altsaa dog naadig fra sin Gjæld, derved at han fik sit Gods, som Broderen gjorde Udlæg i, taxeret til 40 Rd. pr. Tde Hartkorn; han fik ogsaa efter Høiesteretsdommen 1 Aars Indløsningsret til det udlagte Gods, men denne Ret har

han ikke benyttet. — Der ligger i Knabstrup Archiv et Document, ifølge hvilket Jørgen Parsbjerg har frigivet en Mand for Vornedskab, idet denne Mand „hafver hannem derfor fornøiet og contenteret“; men der siges ikke, hvori Fornøielsen og Contentementet har bestaaet. Documentet er skrevet paa stemplet Papir til Taxt „Een halv Rigsort.“ Efter et andet Document har Jørgen Parsbjerg af Kgl. Secretair Herr Bolle Lüxdorff kjøbt noget Gods i Vendet, som rimeligviis er det samme Gods, hvorom hans Fader Frederik Parsbjerg havde Proces med Johan Sparre. — Efterhaanden synes han at være kommen i Gjæld; thi i 1683 udsteder Jørgen Parsbjerg Obligation til Dr. Caspar Bartholin for 2600 Kroner og giver ham derfor Pant i Knabstrup, og i ~~1687~~ 1687 laaner han ligeledes imod Pant i Knabstrup 1300 Rd. i Kroner af Assessor Jacob Sidenborg, til hvem han dernæst Aaret efter sælger Gaard og Gods. — Om Jørgen Parsbjergs øvrige Færd vides ellers ikke andet, end hvad man kan see af Kirkebogen; men det synes derefter, som om han har været en naadig og velvillig Herre mod sine Undergivne; han nævnes ikke sjelden som Fadder ved hans Bønders Barsedaab og Vidne ved deres Ja-Ord, og han har i de sidste Aar, han boede paa Knabstrup, faaet alle sine Tjenestetyender gifte. Saaledes fik Karen Fadeburspige Kudsk Jacob Svendsen; Ingeborg Kokkepige fik Peder Kjældersvend; Maren Bryggerpige Poul Staldkarl; Karen Nielsdatter tjenende Herr Jørgen fik Lars Andersen Smed, og Inger An-

dersdatter, tjenende Herr Jørgen Parsbjerg paa Knabstrup fik Niels Steensgaard, og Kirkebogen konstaterer yderligere, at alle disse Ægteskaber have været velsignede, da de alle fem inden forholdsvis kort Tid have havt Barn til Daab. — Disse mange nye Ægteskaber ere saa meget mere fortjenstfulde, som den store Affolkning, der herskede i det 17de Aarhundrede, netop viste sig stærkest i denne Periode, hvor man finder saamange Spor af, at Bøndergaarde stode øde og tomme med nedfaldne Bygninger og udyrkede Jorder. Saaledes melder Præsten i Sønderjernløse C. R. Lund til Stiftsøvrigheden, at der i 1670 ved Meerløse Herredsting er optaget et Thingsvidne, hvoraf fremgaaer, at der i Sønderjernløse og Søstrup Sogne er „21 øde Bøndergaarde, som hverken bebygges eller beboes, og det meste deraf sjelden eller faa Tider besaaes.“ Pastoratet havde dengang i det hele omtrent 60 Gaarde; der var altsaa $\frac{1}{3}$ deraf øde. Samme Præst beretter senere, „at der til Kaldet fordem har været nydt Tiende og anden Rettighed af Byen Bonderups 3 Gaarde og 1 Huus samt af en Mølle, som laa der, hvor Knabstrup Gaard nu er bygget;“ men at han nu ingen Tiende faaer, „da Byen ligger slet øde og har hverken Bygninger eller Beboere“; det sidste Spor af denne Bys Beboere findes i Kirkebogen for 1680, hvor der er optegnet: „d. 3die Januar blev Knud Jensen af Bonderup begravet; han havde været Sognefoged og Kirkeværge og døde dog i stor Fattigdom.“ — Endnu et slaaende Beviis paa den Tids Elendig-

hed findes i Matrikuls-Protocollerne fra 1663 og 1680. I den ældste af disse staaer Byen Bonderup opført med sine 3 Gaarde, hvoraf en paa 13 Tdr. Hartkorn er i Eier-Rubriken betegnet „Tjener til Holbæk Slot,“ og to, tilsammen af 18 Tdr. Hartkorn, „Tjener til Cantzler Reetz“; i den sidste Matrikul af 1680 staaer den førstnævnte Gaard i Eier-Rubriken antegnet „Kongeligt øde Gods,“ og de to sidste i samme Rubrik „øde og forladt Gods.“ Det var altsaa kommet saa vidt med Elendigheden, at Ingen vilde vedkjende sig Eiendomsretten til disse øde Strækninger for ikke derved at underkaste sig Matrikuls-Skatterne. Om denne By Bonderup, hvis Jorder senere ere kjøbte og indlagte under Knabstrup, har der vedligeholdt sig et Sagn, der melder, at en Eier af Knabstrup skulde have foraarsaget Byens Forarmelse ved at tilføie Beboerne al mulig Fortrød, og navnlig ved sine Jagthunde skal have jaget deres Kreaturer ud i et bundløst Uføre, som den Tid laa imellem Gaardens og Byens Marker, hvoraf den derværende Mose skulde have faaet sit nuværende Navn „Bøllemose“; men dette Sagn finder ikke Bestyrkelse i de oplyste Forhold; thi i Johan Sparres Tid var Byen i Velmagt; Frederik Parsbjerg har aldrig boet paa Knabstrup og synes ogsaa efter Alt, hvad der vides om ham, at have været en hæderlig Mand, hvortil kommer at de høie Herrer, som i den Tid maa have havt Byen til Lehn eller til Eie, vel havde vidst at beskytte deres Tjenere for saadan Overlast; og endelig, da Jørgen

Parsbjerg fik Knabstrup, var Bonderup By allerede øde. Rimeligviis er denne By, ligesom hele Landet blevet ødelagt og forarmet ved Krigscontributioner og Skattepaalæg under Christian den 4des gjentagne Krige og især ved Svenskekrigen 1658—1660, der efterlod sig saa frygtelige Spor over hele Danmark. Efter Kirkebogen har der i 1651 og 1652 fundet en ganske overordentlig Dødelighed Sted i Sønderjærnløse Sogn, og ved nogle af disse Dødsfald har Præsten endog tilføiet „død af Pest“; men der findes ikke Spor til, at denne Dødelighed har strakt sig ud til Nabosognene, saa at den maa have havt sin Grund i en Epidemie, der har raset i en snevrere Kreds.

Ved Skjøde af 12te Marts 1685 solgte Jørgen Parsbjerg Knabstrup Gaard og Gods til Assessor Sidenborg i Kjøbenhavn, den samme, af hvem han Aaret forud havde laant 1300 Kroner. — Denne Herr Sidenborg maa være død kort efter dette Skjødes Udstedelse; thi allerede to Maaneder efter ved Kjøbecontract af 18de Maj 1685 solgte hans Enke Janne født Soub Main igjen Gaard og Gods, ganske saaledes som det af hendes afdøde Mand var kjøbt, til Baron Wittinghoff genannt Scheel til Scheelenborg, Holbæk Slot og Birkholm for 6400 Rd. i Kroner. I Kjøbet følger 50 Køer, som ere bortforpantede til Hollænder Morten Clausen, 40 Faar med Lam samt nogle Meubler og Effecter. Kjøbecontracten forklarer, hvorledes det meste af Kjøbesummen skyldes bort, saaledes til Dr.

Caspar Bartolin 2700 Rd., saa at Enken, efter at Creditorerne ere tilfredsstillede, ikkun beholder tilbage en Formue af 1727 Rd., i Sandhed en lille beholden Formue ved Salget af et heelt Gods. — Enken har selv tilligemed tre Børn underskrevet Contracten. Handelen var afsluttet ved hendes Laugværge, Justits-, Cancellie og Kammer-Raad Niels Bentzen til Vaar og Mørkegaard.

Baron Friederich von Wittinghoff genannt Scheel var en af Kong Christian den 5tes nybagte Baroner. Han maa have været en indvandret Tydsker, der har forstaaet heri Landet at skaffe sig Anseelse og Formue. 1680 var han bleven baroniseret og kaldet Scheel, og eiede foruden sit Baroni i Fyen tillige de store Godser Holbæk Slot og Birkholm (nu Løvenborg) i Sjælland. Han var gift med Eleonore Marie Sehested, Datter af Oberst Henrik Jensen Sehested, som var en Brodersøn af Claus Maltesen Sehested, der var gift med Jørgen Parsbjergs yngste Søster, hvis Farmoder ogsaa var en Sehested. Saaledes var der endnu Familieforbinding imellem de forrige Eiere af Knabstrup og den nu tiltraadte Eier. — Baron Wittinghoff boede paa Birkholm, og det viser sig, at han strax med Fynd og Kraft har taget sig af sin nye Besiddelse. Ved forskjellige Kjøb og Magelæg forøgede han Godset, og især Hovedgaardens Tilliggende fik han meget betydeligt udvidet ved Erhvervelse af den tidligere omtalte øde Landsby Bonderups Jorder, som han tilvendte sig deels ved Kjøb deels

ved Mageskifte, og fik kongelig Bevilling paa at indlægge under Hovedgaardens Areal med fri Hovedgaards Rettighed, hvorved Gaardens Agerland omtrent fordoblede i Omfang. Ved denne Erhvervelse viser sig den Snurrighed, at det er Baronessen, som er den active Person. Allerede i 1687 tilskrives hun Kong Christian den 5te og beder ham at forære sig den øde Bys Jorder; om hun ved sin personlige Elskværdighed har havt Krav paa Kongens specielle Naade, kan ikke vides; men da hendes første Begjæring bliver allernaadigst afslaaet, lader hun sig ikke derved afskrække, men kommer snart igjen med fornyet Begjæring om at faae fat paa disse Jorder paa meget billige Vilkaar, og hun holder ved saalænge, indtil hun naaer sit Maal, dog kun imod Vederlag. Det er let forklarligt, hvorfor det var Wittinghoff saa meget om at gjøre at erhverve Bonderups Marker; thi deels vare Hovedgaardens Bygninger opførte tildeels paa Bondejord, vistnok uden Berettigelse, endskjøndt der jo vel til Knabstrup Gods hørte en af Byens Gaarde, som maa have været den Mølle, om hvilken Præsten Lund skriver „at den har ligget der, hvor Gaarden nu er bygget“; deels vilde disse Bønderjorder ligge i ubehagelig Nærhed lige op til Hovedgaarden; og endelig er det jo troligt, at man, medens Byen laa øde og Jorderne laae ubenyttede, har vænnet sig til fra Herregaarden at tage sig saadanne Friheder med Græsning og anden Benyttelse, som det vilde knibe med

at give Slip paa. Wittinghoff udvidede Eiendommen ved Tillæg af Søstrup Kirke.

I 1690 anlagde Wittinghoff Proces imod Eieren af Frydendal, Oberst Johan Rantzau, i Anledning af at Rantzau ved en ny Vandledning havde givet det Vand et andet Afløb, som tidligere fra Frydendals Marker og Gods løb til Knabstrup Sø, hvorved Vandkraften til den Knabstrup tilhørende Mølle blev forringet. Processen er meget vidtløftig, der afholdtes Aastedsforretninger og optoges Thingsvidner, som afgive Forklaringer lige stik imod hinanden; men Resultatet kjendes ikke uden derigjennem, at det omprocederede Vandløb indtil Dato er blevet der, hvor Wittinghoff paastod, det ikke burde være.

Under denne Sag fremkommer atter nogle interessante Oplysninger om Retsbegreberne i tidligere Tider. Saaledes forklares, at Manderup Brahe, som 50 Aar tidligere havde været Eier af Torbenfeld (Frydendal), havde gjort Paastand paa Andeel i det Landgilde, som Mølleren i Vendets Mølle svarede til sit Herskab paa Knabstrup, fordi Møllen fik sit Vand fra Knabstrup Sø, hvori han havde Part. Ligeledes skal Manderups Enke, Fru Birthe Trolle, have gjort Paastand paa Andeel i Aalefiskeriet i Slusen ved Udløbet af Knabstrup Sø, uagtet Slusen laa paa Knabstrups Grund.

Det fremgaaer forøvrigt af de til den omtalte Proces hørende Papirer, at Knabstrups Mølle da maa have været nedlagt og Søen udtørret; thi nu klages der fra

Frydendals Side over den Skade, der er lidt ved Fiske-riets Tab, saavel som ved Mangel af Drikkevand til Kreaturerne, der græssede i de tilstødende Marker.

Med denne Sag sluttedes da endelig Stridighederne og Processerne om Knabstrup Sø, som havde varet i henved 200 Aar.

I Aaret 1691 døde Baron Wittinghoff; han ligger begravet i St. Knuds Kirke i Odense, hvor et Epitaphium findes over ham. Hans Enke blev ved at bestyre Knabstrup Gods og har taget sig særlig af denne Eiendom ved at forøge Godset med flere deels købte, deels tilbyttede Bøndergaarde. Deriblandt købte hun af Fru Ermegaard Bodenhaupt, Statholder Christopher von Gabels Enke til Bavelse, endeel Gods i Sønderjernløse By, hvilket Gods var en Deel af den Eiendom, som i det 13de Aarhundrede havde tilhørt Jacob Blaafoed, dernæst var blevet Klostergods, men efter Reformationen igjen blev privat Eiendom, og har sin egen interessante Historie, som her i Korthed skal fortælles.

Det er allerede tidligere nævnt, at Jacob Blaafoeds Datterdatter, Helene Nielsdatter, i Aaret 1337 skjænkede sit Gods i Sønderjernløse til Sct. Agnetes Kloster i Roskilde og indtraadte selv deri som Nonne. Godset forblev ved dette Kloster indtil Reformationen, hvorefter det ved Klostergodsets Inddragelse kom under Kronen. Kong Frederik den 2den overdrog derefter ved Skjøde og Gavebrev af 13de Decbr. 1572 dette Gods til sin tyske Sekretair, Sebastian Schwendi

og hans ægte Livsarvinger, dog med den Betingelse, at, om han ikke efterlod sig Livsarvinger, skulde Godset ved hans Død falde tilbage til Kronen. Schwendi havde imidlertid en Søn, Anders Schwendi, som fik Godset efter Faderen; og efter ham igjen tilfaldt det hans Datter Margrethe, gift i 2det Ægteskab med Doctor Otto Sperling, der er bleven bekjendt i Historien derved, at han blev saggiven og domfældt som deelagtig i Corfits Ulfeldts landsforræderiske Planer og Foretagender. Dr. Sperling har beboet Jernløsegaard imellem 1630 og 1650. Han omtales i Annaler af en Præst i Sønderjernløse som en meget godgjørende og hjælpsom Læge, der tog sig med Omhu af de Syge og Fattige; han var en ivrig Landmand og gav Bønderne Underviisning i Landvæsenet saavel som i Havedyrkning, især Humleavl, anlagde Fiskedamme og Fiskeavl, og gjorde sig i mange Maader afholdt og fortjent. Ved hans Domfældelse blev hans Gods confiskeret, hvorefter Kong Frederik den 3die ved Gavebrev af 3die September 1669 skjænkede dette Gods til Generaladjutant Christopher Hagedorn, „fordi han“, som det i Gavebrevet hedder, „havde gjort tro og villig Tjeneste“, hvilken Tjeneste bestod deri, at, da den domfældte Sperling var flygtet til Hamborg, og saaledes var udenfor de danske Myndigheders Omraade, saa paatog Hagedorn sig det uhæderlige Hverv paa en snedig Maade at lokke Sperling i god Tro til Altona, hvor han da blev greben af dansk Politie og bragt til Blaataarn i Kjøbenhavn. Hagedorns Løn for dette For-

ræderi mod Sperling, der tidligere havde betragtet ham som en Ven, var Gaarden i Sønderjernløse med tilliggende Gods af over 180 Tdr. Hartkorn; men uagtet denne store Gave maa han have været i Pengeforlegenhed, thi han ansøger Kongen om Tilladelse til at sælge af Godset for at dække Gjæld, og saaledes kom en Deel til Geheimeraad Gabel, hvis Enke solgte det til Wittinghoff. Jernløsegaard forvandlede i Tidernes Løb til simple Bøndergaarde, og først da i 1837 en Fæstegaard i Sønderjernløse nedbrændte og blev udflyttet, fandtes under Brandtomten store grundmurede, men senere opfyldte Kjælderrum, ovenover hvilke en ussel leerklinet Bondegaard var reist.

Wittinghoff havde kun eet Barn, en Datter Sophie Charlotte, der blev gift med Oberst til Hest Schack-Brockdorff, der var hendes Fætter paa mødrene Side og med hende fik alle Svigerforældrenes Rigdomme. Disse unge Folk ere flyttede ind paa Knabstrup, strax efterat denne Eiendom var kjøbt; thi det sees af Kirkebogen, at Brockdorffs ældste Børn ere fødte her. Præsten har endogsaa med punktlig Nøiagtighed antegnet ikke alene Dato, men endog Time og Minut, da disse nye Verdensborgere saae Lyset.

Skjøndt Brockdorff ikke i den første Tid var Eier af Knabstrup, har han dog udøvet en Eiers Rettigheder, som det sees af forskjellige Documenter, der tillige give Indblik i forskjellige af Datidens Forhold. Saaledes lader Brockdorff tiltale og dømme en Stymper, Oluf Kjeldsen fra Vendet, som blev antruffen en

Helligdag at hugge et Bøgetræ i Hestehave-Skoven, og ikke vidste andet at undskylde sig med for Retten, end at han troede ikke, der den Dag vilde komme Nogen i Skoven. Maleficanten maa formodentlig have været en determineret Person eller ogsaa Skovfogeden en stor Cujon; thi denne Sidste forklarer for Retten, at, da han hørte Nogen hugge i Skoven, gik han først hjem til Gaarden og hentede Fuldmægtig Raben, Mikkel Urtegaardsmand og Mads Caspersen, og med disse tre gik han tilbage til Skoven, hvor de da attraperede Oluf ved Træet. Fyren maatte haardt bøde for denne Forbrydelse; thi Dommen lyder paa at „bøde Igjeld og Tvigjeld, desuden Voldsbøder 3de 40 Lod Sølv, og hans Hovedlod være forbrudt til hans Herskab.“

En anden Sag har Brockdorff ladet føre imod en Bonde i Bennebo, som skulde have høstet Hø ud over sit eget Skjel ind paa Naboens Eng; men Bonden slipper af Mangel paa Beviis.

I en tredie Sag, hvor en Person, hørende til Godset, har pryglet en af Herskabets Tjenestedrenge, lyder Dommen paa Voldsbøder 3de 3 Lod Sølv; men da han Intet eier at betale med, maa han lide paa Kroppen med Fængsel og Arbeide paa Bremerholm.

En Huusmand, som er borttrømt, bliver attraperet og ført tilbage, og har maattet forpligte sig til at flytte ind i Huset igjen, og senere gjøre en Ugedag deraf, samt stille to Mænd i Caution for, at han ikke vil rømme paany.

I 1690 er der taget Dom over 15 navngivne Personer „som ere avlede og fødte paa Knabstrup Gods og Stafn og ere Knabstrups rette Vornede, men ere bortrømte“, og disse skulle hver for sig, „ihvor de findes kan, at antastes og paagribes, og med Gods og Formue til Knabstrup Gaard at indføres, og der at antage Huus eller Gaard, hvis det dem af Herskabet vorder foreviist“.

I 1691 blev Schack-Brockdorff baroniseret, formodentlig da Baron Wittinghoff var død; men Baroniet overtog han ikke førend efter sin Svigermoders Død. Derimod er der i Aaret 1695 oprettet en Forening imellem ham og hans Svigermoder, Baronesse Wittinghoff, som gaaer ud paa at gjøre Forandring i sal. Baron Wittinghoffs Testamente, idet at Fru Wittinghoff var efter dette Testament tillagt Knabstrup Gaard i Livgeding, hvorimod Brolykkegaard i Fyen var tillagt Fru Brockdorff „til hendes Indkomst og Fornøielse“; men nu bytte de, saaledes at Enken faaer Brolykke, og Brockdorff faaer Knabstrup. Dette Dokument er udstedt paa Birkholm, hvilket viser, at hverken Enkebaronessen eller de unge Baronfolk have taget Residents paa Schelenborg. Brockdorff havde allerede 1691 kjøbt en Bondegaard og lagt ind under Knabstrup Gods, hvilket blot fortælles for den vidtløftige Titulatur Skyld, som Sælgeren fører, der var Herr Etats-, Justits-, Cancelli-, Kammer- og Admiralitets-Raad Niels Bentzon til Mørkegaard.

Efter Alt hvad der findes optegnet, deels i Kirkebogen, deels andre Steder, maa Brockdorff og hans Kone have været meget venlige og forekommende imod deres Tjenestefolk og Godsbeboere. De have saaledes bivaanet forskjellige Bryllupper og Barselgilder, staaet adskillige Gange Fadder baade til deres egne Betjentes Børn, som ogsaa til Børn paa Godset, og en Mængde Ægteskaber ere i deres Tid stiftede paa Knabstrup; ja endogsaa baade Præst og Degn have hentet deres Brude paa Knabstrup. Præsten Peder Severin Lund blev 1727 gift med Mamselle Dorthe Marie Hiernklau, og Baronens gjorde deres Bryllup. Degnen Soelberg blev gift med Jomfru Franziska paa Knabstrup, om hvem i Præstearchivet meddeles, at hun som spædt Barn var blevet fundet paa Snevre Bys Mark, hvor det antages, at nogle omstreifende Taterfolk havde lagt Barnet fra sig og forladt det, og hvor, da Barnet blev fundet, Byens Sviin havde havt fat i det og bidt Enden af Fingrene paa den ene Haand. Herskabet lod det fundne Barn bringe til Herregarden, hvor det blev døbt og opdraget; hun tjente siden sammesteds som Jomfru, indtil hun ægtede Soelberg. Efterat hun var bleven gift, skal et Par Taterfolk være kommet til hende og vilde vedkjende sig deres Barn; men Manden jog dem bort. I Kirkebogen staaer for 1691 en Antegning saalydende: „den 26de Januar blev Tyrken paa Knabstrupgaard udi sin Svaghed paa sin Sotteseng hjemmedøbt og kaldet Christopher Albrecht; Obersten, hans Frue og deres

Folk vare tilstede“. Hvad det har været for en Tyrk, vides ikke. Brockdorffs har boet deels paa Birkholm og deels paa Knabstrup indtil henimod 1730; men til den Tid maae de være flyttede til Schelenborg, hvor Manden døde den 7de Oktober 1730. Under 18de Mai 1731 har hans Enke erhvervet kongelig Bevilling til at pantsætte eller sælge Knabstrup, fordi, som der fremhæves, hendes Gjæld var løben op til 50,000 Rd., som hun gjerne ønskede betalt. Bevillingen, i hvilken hun kaldes Friherreinde af Wittinghofve, er begrundet paa, at hun eiede Knabstrup ifølge Arv efter sine Forældre, og betinget af, at hun benytter de indkomne Midler til at betale sin afdøde Mands Creditorer, samt den ved kongelig Befaling bestemte aarlige Appanage til hendes Svigerdatter, Friherreinde Brockdorff, stor 550 Rd. Denne Bevilling har Enkebaronessen ikke benyttet, men derimod ved en testamentarisk Disposition, udfærdiget paa Schelenborg den 6te September 1732, overdraget Knabstrup Gaard med Gods samt noget mere Gods, som hun har forbeholdt sig ved Salget af Birkholm, til sin Datter Augustas Mand, Oberst Maximilian Wilhelm von Dombrock, saaledes at hun kun derfor har at betale 10,000 Rd. af den Gjæld, stor 33,000 Rd., for hvilke Knabstrup og Birkholm vare pantsatte til Geheimeraad C. R. von Plessen til Fusinge, Glorup, Selsø og Lindholm. Baronessé Brockdorff udsteder dette Document paa sin Sygeseng, hvor hun siger sig „at være, efter den almægtige Guds Behag betaget sin Haands Under-

skrift“, men kan dog selv trykke sit Signet paa. Herr Dombrock har været meget forsigtig med at faae Testamentets Ægthed bekræftet, idet 5 Herrer, tre Præster, en Birkedommer og en Hovmester have været tilkaldte i Sygeværelset for at høre Baronessens Erklæring, hvorom de senere afgive edeligt Vidnesbyrd til Thinge, og her bliver der lagt særlig Vægt paa, at den Syge virkelig var ved sin Samling og kunde forstaae, hvad der blev sagt, som skal fremgaae af, som det af enhver især af de fem Herrer gjentages, at den Syge paa Spørgsmaal „om det oplæste Document var overeensstemmende med hendes Villie?“ har tydeligt sagt: „Das dependirt allein von Gott und mir, und deshalb hab ich so disponirt“. Det har dog vistnok været paa det alleryderste med Baronessen; thi inden Vidneforklaringen kunde blive optaget til Thinge, var hun død.

Ligesom Wittinghoff var Tydsk, hans Svigersøn Brochdorff født Holstener, altsaa ogsaa Tydsk, saaledes var Dombrock sikkerlig ogsaa en indvandret Tydsker. Hans Navn har jeg ikke kunnet finde noget andet Sted, ei heller hans Herkomst eller Slægt. Hvad der endnu findes af hans Haandskrift, er Alt affattet i tydsk Sprog. Efter Alt hvad der foreligger, har han imidlertid bestyret Eiendommen godt, og mange Forbedringer ere foretagne i hans Tid. Saaledes har han opført en ny vestlig Fløi i Borggaarden med store og efter den Tids Stil elegant udstyrede Værelser; den modsatte Fløi, som indeholdt den egentlige Beboelse,

har han ombygget og betydelig forbedret; i 1862 blev ved Nedrivningen af en Kamin i denne Bygning fundet en indmuret Sølv mønt, præget 1738. Et Teglværk har han anlagt, dog formodentlig kun til Gaardens Brug, da det efter faa Aar igjen er nedlagt. Efter Sagnet skal han have anlagt de i Haven værende ældre Parker og Kanaler, ligesom han skal have ladet gennemskjære med Flakgrøfter Gaardens tidligere ubrugelige Enge og derved gjort disse, der tildeels skulle have bestaaet af store Strækninger Hængedynd, til brugbar Slaa- og Græs-Eng. Ogsaa i Godsbestyrelsen har han bragt Orden, og fra hans Tid haves de første ordentlige Jordebøger og Regnskaber. General Dombrock var Chef for det lollandske Regiment Fodfolk, og Sagnet vil fortælle, at han har benyttet Soldaterne af sit Regiment til de store Graveforetagender. Som det imidlertid sees af Gods-Documenterne, har Generalen selv hyppig været fraværende; men medens han har været borte, har hans Kone udstedt Fæstebreve og adskillige andre Documenter, saa at det synes, som om denne Dame ogsaa har havt Greb paa at administrere Jordegods. I Dombrocks Tid har Hovedgaarden stadig været bortforpagtet, men Forpagterne skifte meget hyppigt; saaledes nævnes 1734 Herr Lieutenant Hansen; 1735 Herr Christen Jensen; 1738 Herr Jens Bræmer og 1744 Herr Thomas Neergaard. Om det var ved sine Byggeforetagender eller anden Grund, vist er det, at Dombrock stiftede en Deel Gjæld. Ifølge Udskrift af Landstingsprotocollen laante

han den 18de Juni 1735 af Generalmajor H. B. Schaffalitzky de Mukadell den Sum 6000 Rd.; den 12te December s. A. af samme 4000 Rd.; den 5te August 1739 af Peder Jensen paa Søgaard 3,500 Rd. og 1741 af Conferentz-, Etats- og Justitsraad Berregaard 2000 Rd., Alt mod Pant i Gaard og Gods.

Dombrocks Ægteskab var barnløst, saalænge han boede paa Knabstrup, og, da han i 1745 solgte Knabstrup, saa sluttedes dermed det sidste Led i den Familie-Kjede, som ved nært eller fjernere Slægtskab havde gaaet igjennem den hele lange Rækkefølge af Knabstrups Eiere, ligesiden Poul Laxmand omtrent 1410 købte Eiendommen af Kronen.

Ved Kjøbecontract af 9de April 1745 solgte han til Herr Johan Lorentz de Castenschiold Knabstrup Gaard og Gods med samt Hovedgaardens Besætning og Inventarium, Meubler og Effekter, hvorover en specificeret Fortegnelse medfølger, der i flere Retninger giver interessante Oplysninger om Situationen paa den Tid. En nøiagtig Jordebog følger ogsaa med, som oplyser, at det tidligere ydede Landgilde-Smør er afskaffet, og Sædafgift sat istedet. Kjøbesummen var 26,000 Rd. dansk Courant, og Kjøberen tiltraadte Eiendommen strax ved Kjøbets Afslutning. Skjøde blev udstedt den 17de December 1745, da den sidste contante Udtælling har fundet Sted; dog har Dombrock ved denne Leilighed maattet forbeholde sig at søge Rigtighed hos Castenschiold for nogle Sager, som han endnu havde henstaaende paa Gaarden, men som Herr

de Castenschiold „ikke har til Datum villet bekvemme sig til at lade være følgagtig“.

Castenschiold havde som Kjøbmand Carstens tjent sig en betydelig Formue i Vestindien. Han var nylig vendt tilbage til Danmark, havde ladet sig adle og sit Navn forandre, og valgte nu Godseierstanden. Han var gift med Jacoba von Holten og havde adskillige Børn. Det første Aar han boede paa Knabstrup, fødte hans Kone en Søn, som døde samme Aar; han selv levede her kun i to Aar og døde i Juni 1747. Hans Lig blev ført til Kjøbenhavn. Hans Frue overlevede ham kun i fire Aar, men tilkjøbte sig i sin Enkestand Hørbygaard. Efter hendes Død bleve ved kongelig Anordning indsatte som Skiftecommissairer og Curatorer for Børnene, som vare 3 Sønner og 2 Døttre, følgende fire Herrer: Herr Bartholin Eichel, Eier af Aastrup, Herr Schrøder, Herr Aagaard og Herr Landsdommer von Bergen. Den Sidste tog Ophold paa Knabstrup og styrede Eiendommen i endeel Aar, indtil denne ifølge Skiftecommissionens Beslutning den 15de April 1760 blev solgt ved Auction, hvor den blev tilslaaet den ældste Søn, Junker Carl Adolph Castenschiold. Auktionssummen var 42,430 Rd. Til Godset hørte 40 Bøndergaarde, som gjorde Hoveri, foruden mange Huse. Jordebogsindtægten var 219 Rd. 1 Mk. 12 Sk. i Penge, 2 Tdr. Rug, 275 Tdr. Byg, 4 Tdr. Havre, 40 Lam, 40 Gjæs, 80 Høns, 40 Snese Æg og 19 Ugedage. Der var siden forrige Salg skeet den Forandring, at Foernødene, d. e. Landgildeafgift af stort

Qvæg, vare afskaffede; derimod er der første Gang betinget Ugedage af Huusmændene. Den ældste Datter af Castenschiold var allerede 1750 blevet gift med Herr von Bergen, der altsaa som Svigersøn har opholdt sig paa Knabstrup og hjulpet Enkefruen med Eiendommens Bestyrelse, for hvilken Hjælp han har villet have sit Navn bevaret; thi han har ladet dette anbringe saavel paa en Messing-Lysekrone, som i Castenschiolds Tid blev ophængt i Sønderjernløse Kirke, som ogsaa paa en Sølv-Kalk, som Børge Trolle 200 Aar tidligere havde skjænket til Kirken, men som von Bergen havde ladet reparere. De fem Sødskende have efter begge Forældrenes Død levet sammen paa Knabstrup, indtil de yngre Brødre, Jørgen Frederik og Holten kom i andre Stillinger, og den yngste Datter Margrethe Wilhelmine 1762 blev gift med Herr Kammerjunker Pfuhl. Brylluppet stod paa Knabstrup. .

I den Tid Knabstrup eiedes af den Castenschioldske Familie, er der foregaaet mange Forandringer til Gaardens og Godsets Forskjønnelse og Fordeel. Bygningerne bleve udvidede; en søndre Fløi blev opført i Borggaarden, som forenede de to Sidefløie; et meget colossalt og elegant udstyret Stakitværk blev anbragt til at adskille Borggaarden fra Ladegaarden. Indgangen til Haven blev forsynet med en meget høi Port, og paa hver af de $4\frac{1}{2}$ Alen høie Portstolper var anbragt en i Træ udskaaen, springende Løve med opspilet Gab og en langt udhængende rød Tunge; imellem Forpoterne holdt de en stor Kugle. Værelserne i den vestre Fløi

vare blevne panelede og tapetserede paa en efter Dattidens Brug overmaade splendid Maade.

Haven blev betydelig forstørret og en Mængde Frugttræer plantede, af hvilke endnu ikke faa ere tilbage, og i det Hele maa Gaarden paa den Tid have opnaaet en vis Glands. Enkefru Castenschiold forøgede Godset med flere Gaarde og lod i flere Byer Jorderne omfordele, saa at Gaardene fik alle lige høit Hartkorn. Hovedgaardens Bygninger ere af Fru Castenschiold indtegnede i et dengang nytoprettet Brand-Societet, Hovedbygningen for 1600 Rd., Ladebygningerne for 3000 Rd. Avlingen er i Enkefruens Tid drevet for egen Regning; senere bortforpagtede Herr von Bergen den til en Postmester Heug i Kjøbenhavn, som lod den bestyre af en Herr Balgum, der var gift og førte Huusholdningen. Afgiften af Hovedgaarden i Forbindelse med Oppebørselen af Sønderjærnløse og Søstrup Kirketiende var 2006 Rd. aarlig.

Carl Adolph von Castenschiold, der var gift med en Frøken de Brøer, beboede Knabstrup som Eier i 4 Aar, i hvilken Tid han forøgede Godset med een Gaard og flere Huse; men Gjæld var der ogsaa kommet paa den; thi i 1764 stod der paa 1ste Prioritet 21,000 Rd. og paa anden Prioritet 14,500 Rd. Avlingen bortforpagtede han til en Herr Niels Mathiasen for 1500 Rd. aarlig.

Den 30te Januar 1764 solgte han Knabstrup Gaard og Gods til Krigsraad Jørgen Jørgensen til Fratrædelse 1ste Juni s. A. Med Hovedgaarden følger intet

Inventarium og ingen Besætning; alt hvad Kjøberen faaer mere end tomme Huse, er nogle Kakkelovne, en Sprøite og nogle Brandredskaber, samt hele Orange-riet med Træer i Ballier og Urtepotter. Sælgeren forbeholder sig endog det forefundne Hø, som dog Hoveribønderne skulle være frie for at kjøre bort; han forbeholder sig ogsaa 20 Favne Brænde og Fiskene, som til Efteraaret findes i den saakaldte Suppelæder-Sø, og dette skal Hovbønderne bortkjøre, hvorhen forlanges, tilligemed Alt, hvad Sælgeren iøvrigt vil flytte med sig. Kjøberen, Krigsraad Jørgensen, har været en Mand ved Skillingen; thi den 4de Juni 1764 qvitterer Castenschiold for hele Kjøbesummens, 50,000 Rd., contante Udbetaling, og den 17de Juli næstefter er udtaget en Landstingsattest „at Knabstrup findes med ingen Pantegjæld beheftet, hvilket ved Landstinget er publiceret“. Krigsraad Jørgensen var gift med Marthe Marie Terkelsen, Datter af Justitsraad Terkelsen til Birkenæsgaard; han var Broder til Cancelliraad Niels Jørgensen til Svanholm, som lod sig adle med Navnet Svanenskjold. Paa Knabstrup fødtes ham to Sønner, 1764 Lyder Christian, og 1767 Lyder Schjellerup. Han beskrives som en driftig og retskaffen Mand og meget velvillig. Som Landmand gjorde han Frømskridt, idet han forandrede det ældgamle Trevangs-Brug til en Inddeling i 4 Kobler, hvoraf to aarlig besaaedes og to henlaae ubesaaede. Gaardens Stald- og Ladebygninger ere af ham ombyggede; Skade, at dette ikke er skeet med større

Soliditet. Paa Godset gjorde han adskillige Forbedringer, navnlig ved Gaardenes ligeligere Fordeling af Jorder og Hartkorn, saa og ved at udskifte den store Ulkestrup Mose af Fællesskab med flere andre Lødseiere.

Krigsraad Jørgensen døde den 9de April 1770 og blev begravet i Sønderjernløse. Han har formodentlig ved Byggeri og andre Operationer paadraget sig nogen Gjæld, idet hans Enke, der fortsatte Gaardens Drift og Godsets Bestyrelse, i et Document klager over sine trykkende Formuesomstændigheder. Medens hun eiede Knabstrup blev Bøndernes Hoveri ordnet ved et kongeligt confirmeret Reglement, der er affattet efter et af Eierinden indsendt Forslag, som indeholder mange interessante Oplysninger om Datidens Hoverivæsen.

Længe sad Fru Jørgensen ikke udi Enkestand; thi den 8de September 1772 gjorde hun sit eget Bryllup med Stads og Herlighed paa Knabstrup og giftede sig med Herr von Hjelmkrone, en Svensker af Herkomst, der paa den Tid var nominel Eier af Katstrup, men, som det viste sig, da han kortefter solgte denne Eiendom, skyldte ligesaa meget i den, som han fik for den ved Salget. Dette Ægteskab blev velsignet med to smaa Pigebørn 1773 og 1774, som begge døde i en spæd Alder. Hjelmkrones Finantsvæsen og Godsbestyrelse kan næppe have været heldig, thi det fremgaaer af forskjellige Data, at han i de 5 Aar, han var Eier af Knabstrup, stadig er kommen i større og større

Pengeforlegenhed, og Gaard og Gods kom stærkt i Forfald. — I 1776 gjorde han Fallit paa Grund af Gjæld til Boet efter Herr Christian Lodberg Eilertz i Kjøbenhavn, hvorfor Kjøbenhavns Skiftecommission lod gjøre Udlæg i Knabstrup. Gaard og Gods var da beheftet med en Gjæld af 54200 Rd., deraf paa 3die og 4de Prioritet 14400 Rd., som vare Arvemidler, tilhørende Herr Hjelmkrones Stifsønner.

Den 5te September 1776 blev Gaard og Gods stillet til Auction og ved samme tilslaaet Herr Conferentsraad Cederfeld i Kallundborg i Commission for Inspecteur Christian Ditlev Lunn fra Einsidelsborg i Fyen. Tilslaget var 54,300 Rd. (altsaa netop 100 Rd. mere end Prioriteterne) foruden resterende Skatter, Renter og Folkeløn m. v. Gaarden skulde overtages strax fra Hammerslaget, men der skulde gives Herr Hjelmkrone Bolig i nogen Tid i Hovedbygningen, Befordring for ham og hans Tøi paa 60 Bøndervogne til Kjøbenhavn samt Græs og Foder til hans Kjøreheste, indtil han kunde faae dem solgte. — For 13 Aar siden havde Fru Jørgensens Mand eiet Gaard og Gods gjældfrit; nu var hele hendes Livsophold indskrænket til Renten af hendes Sønners Fædre-
nearv.

Christian Ditlev Lunn, født 9de Mai 1737, var Søn af en Gjæstgiver i Nærheden af Nyborg, som var af Bondeherkomst, men havde arbeidet sig frem til en velhavende Kromand, saa at han var i Stand til at sætte Sønnen i latinsk Skole og senere at lade

ham gaae til Universitetet, hvor han tog theologisk Attestats, og Faderen havde allerede hos en større Godseier paa Fyen faaet Løfte om et Præstekald til Sønnen, da dennes Tilbøielighed til Landvæsnet bragte ham til at opgive den geistlige Stand og indtræde som Interessent i Forpagtningen af Gaardene Einsidelsborg og Kjörup, og blev han senere af Eieren, Grev Putbus — paa Dansk Podebusk — der boede i Pommern, antaget som Inspecteur saavel ved Gaardene, som ved Bøndergodset. — Grev Putbus var stedse i Pengetorlegenhed og fordrede stadigen, at Inspecteuren skulde skaffe Penge tilveie, og gav dertil Anviisning paa forskjellige Operationer, der vare fordærvelige saavel for Hovedgaarden, som for Bøndergodset, men især ødelæggende for Skovene. Lunn forlod derfor sin Stilling, og da han af en god Ven fik Underretning om Knabstrups forestaaende Salg, havde han Dristighed nok til at lade sig denne Eiendom tilslaae ved Auction uden at eie nogen Formue eller andre Resourcer end nogle smaae Understøttelser i Penge og Caution af hans Svigerfader og et Par andre Bekjendte. — Det kneb derfor at faae ved adskillige dyre Pengeomsætninger sikkret sit Kjøb; men det lykkedes, og nu blev Opgaven at ordne og forbedre den ved forrige Eiers slette Bestyrelse forkvaklede og tildeels ødelagte Eiendom. — Godset, som bestod af 44 Fæstegaarde og 67 Huse, laa adspaltet i 7 forskjellige Sogne, tildeels flere Mile borte, medens en større Deel af de ved Hovedgaarden allernærmest liggende Byer vare

fordeelte imellem flere forskjellige Lodseiere; hans Tragten gik nu ud paa at samle og arrondere sit Gods, og ved efter en af ham udarbejdet Plan at faae elleve forskjellige Godseiere til at kjøbe, sælge og bytte Bøndergaarde indbyrdes, lykkedes det ikke alene for Lunn selv at faae sit Gods arronderet og komme i udeelt Besiddelse af de Byer, der laae Knabstrup nærmest, men adskillige andre Godser vandt betydelig ved den nye Ordning, idet Fordelen derved var dobbelt:

1) blev Gaardmændenes Hoveribyrd meget lettet ved, at de kom til at forrette Hoveriet til den dem nærmest liggende Hovedgaard, istedetfor at mange af disse tidligere havde en Afstand af indtil 2 Mile fra deres Hjem til Arbejdsstedet;

2) var det ved den Udskiftning af Jordernes Fællesbrug, som nu ved Lov blev paabuden og gennemført, af allerstørste Vigtighed for en Godseier at være eneraadig over en Bys Jord ved Udskiftningen, da det var meget vanskeligt, ja ofte umuligt, at opnaae Enighed imellem flere Lodseiere om Jordernes Fordeling, og da vare Trætterier og Processer den første Følge deraf, men en til evig Tid slet Udskiftning den sidste og sørgeligste. Saasnart Lunn havde faaet sin Arronderingsplan gennemført, tog han fat paa Bøndergodsets Udskiftning, der var fuldstændig tilendebragt, inden han havde været Eier i 20 Aar. Samtidig gennemførte han en stor og indgribende Omordning af Hovedgaardens Avlsbrug, idet de tidligere 4

Vange bleve inddelte i 9 Marker, som han lod indhegne fuldstændigt, meest med dobbelte Steengjærder, hvortil de steenbelagte Marker tilbød et altfor rigeligt Materiale. Til dette Arbeide forskrev han øvede Steensættere fra Fyen og naaede dermed saa vidt, at da der i Aaret 1804 fra Regjeringen udgik Opfordring til Godseierne om at afgive Indberetning om Landvæsenets Tilstand, kunde Lunn i sin indsendte Rapport anføre, at han indtil da havde ladet opføre dobbelte Steengjærder om Knabstrups Marker og Skove i en Udstrækning af 24000 Alen — 2 Mile — samt at han ved Steenbrydning havde gjort 80 Tdr. Land hidtil udyrket og unyttig Jord dyrkbar og tjenlig til Kornavl. Med kongelig Bevilling blev af Udmarksjorderne fra tvende Bønderbyer og nogen Jord fra Hovedgaarden oprettet en mindre Avlsgaard, som blev forsynet med gode Bygninger, en elegant Beboelse og meget stor Have. Gaarden opkaldte han efter sin Hustru Dortheaslyst, og hans nærmeste Øiemed var at danne et Enkesæde for sin Hustru, naar hans eneste Søn ifølge hans Bestemmelse efter hans Død overtog Hovedgaarden og Godset; midlertidig fik Sønnen Gaarden i Forpagtning. — Ved sin Virksomhed og Retsindighed vandt Lunn almindelig Tillid og blev derfor anbetret flere Tillidshverv, som han udførte med Samvittighedsfuldhed og Dygtighed. Saaledes administrerede han en Tidlang de Lindenkroneske Godser, Gjorslev, Søholm og Erikstrup, indtil de ved Salg gik over til næste Eier. Ligeledes forestod han

de Lercheske Godsér under den daværende Eiers Umyndighed og Mindreaarighed. Disse Tillidshverv have formodentlig foranlediget, at Lunn i 1805 blev udnævnt til virkelig Justitsraad. — Lunn var en stor Oeconom og i smaae Forhold maaskee endogsaa smaalig, men i større Forhold rundhaandet og velvillig. Han havde stillet sig som Formaal at ville arbeide sig frem til at gjøre sin Eiendom gjældfri, og da han fik Evne dertil, ydede han, som hans efterladte Regnskabsbøger udvise, mange Tjenester ved Laan, hvoraf han deels ikke har taget, deels eftergivet Renten, og ved flere Laan endog eftergivet en Deel af, eller hele Capitalen. I disse Forretninger maa hans Kone have taget væsentlig Deel; thi i hans Regnskabsbog findes ved saadanne Gjældsposter flere Steder anført: „Eftergivet af Dorthea“, eller „eftergivet paa Dortheas Anmodning.“ — I 1811 døde hans Hustru, og dermed synes hans Kraft og Virksomhed at være standset, indtil han 3 Aar efter, i 1814, ogsaa afgik ved Døden. De ligge begge begravede paa Sønderjærnløse Kirkegaard. Justitsraad Lunn havde tvende Børn: en Søn Villars Knudsen Lunn, født d. 7de Dcbr. 1775, og en Datter Hylleborg Kirstine, født 9de Novbr. 1777. Datteren blev gift 1798 med van Deurs, dengang Eier af Aggersvold, senere af Frydendal.

Sønnen, som først havde studeret Jura, dernæst tjent som Lieutenant i Infanteriet under Krigen indtil 1812, og nu var gaaet af som Capitain, var ved Fadrens Død Forpagter af Dortheaslyst, og havde siden

1802 været gift med Henriette Caroline Eleonore Hersleb. Han overtog strax ifølge Faderens Disposition Knabstrup Gaard og Gods som Eiendom imod at tilsvare sin Søster, Fru van Deurs, en Søsterlod af den gjældfrie Eiendoms Værdi, som af den Afdøde var taxeret til 300,000 Rdl. — Men denne Overtagelse indtraf uheldigviis just paa den Tid, da Statsbankerotten og det dermed følgende forkvalede Pengevæsen forstyrrede alle Eiendomsforhold og fremkaldte en Tilstand, hvorom det træffende er sagt, at mange Mænd i den Tid gik i Seng om Aftenen som velhavende og vaagnede om Morgenen som Stoddere. — Vist er det, at mange Godseiere og Landeiendomsbesiddere i den Tid paa Grund af det forandrede Pengevæsen maatte forlade Gods og Eiendom fuldstændigt forarmede, og nær havde Lunn maattet dele denne Skjæbne; thi han, som i 1814 havde overtaget et Gods, der efter Familieraad var vurderet til 300,000 Rdl., imod deraf at betale sin Søster $\frac{1}{3}$ Deel, hvad han med stor Besværlighed, og ved at optage et Prioritetslaan af 80,000 Rdl. fik fuldkommet, ham blev det 4 Aar efter, i Aaret 1818 tilbudt at gaae frivillig fra Eiendommen med Indbegreb af Besætning og Inventarium, Indbo og Udbo, og kun at maatte medtage de Gangklæder, som han selv, hans Kone og hans 8 Børn vare iførte, imod derfor at faae qvitteret sin Prioritetsgjæld, ovennævnte 80,000 Rdl., samt $\frac{1}{2}$ Aars Rente af denne og $\frac{1}{4}$ Aars Skatterestance. Lunn vægrede sig ved frivillig at gaae bort, fordi han ikke vidste,

hvorhen han skulde tye for at bringe Kone og Børn under Tag, men afventede, at hans Creditor vilde gjøre Lovens Ret gjældende imod ham; men dette vilde denne ikke, fordi Eiendommen paa den Tid ikke kunde udbringes til den Værdi. Lunn fik altsaa Lov til at blive hængende ved Eiendommen, som han ved Slid og Slæb, ved en til de yderste Grændser gennemført Sparsomhed igjennem flere med ængstelig Spænding gennemlevede Aar soutenerede, indtil bedre Tider indtraadte.

Den yngre Generation vil næppe kunne tænke sig de Vilkaar, hvorunder Landbostanden levede i Perioden efter 1813, da Statsbankerotten, Handelens fuldstændige Standsning under den europæiske Krig og flere andre Omstændigheder havde bragt Uorden i Eiendomsforholdene, Fattigdom, Nød og Elendighed over saa at sige alle Samfundsklasser. — Hertil kom, at Aarene 1816, 17 og 18 paa Grund af Tørke vare Misvæxtaar, i hvilke Jorderne under den Tids mangelfulde Dyrkning ingen Afgrøde gave. — Bønderne høstede ikke det Nødvendige til Saae- og Føde-Sæd, og kunde derfor hverken svare Skatter eller Afgifter; de kunde ikke engang med deres udhungrede Heste forrette Hoveriet, navnlig om Foraaret i Saaetiden, saa at Hovedgaardens Avling blev slet besørget og forsømt, og Høsten desaarsag ogsaa der elendig. Qvæget var afmagret baade af Sommer- og Vintersult og dødelige Sygdomme imellem Dyrene vare meget hyppige. Godseierne skulde indestaae for konge-

lige Skatter af deres Godser; men fra Bønderne indkom ingen Penge, og saa kunde de heller ikke selv betale.

Det er endnu i Manges Minde, hvorledes Herredsfogden regelmæssigt hvert Fjerdingaar kom kjørende paa en Rundreise til en stor Deel Herregaarde, og derimellem ogsaa til Knabstrup, ledsaget i Optog af sin Fuldmægtig og 4 Sognefogder, for at gjøre Udpantning for resterende kongelige Skatter. Fogden og hans Drabanter skulde naturligviis feteres og tracteres med det Bedste, hvad Huset formaaede, for at stemmes til en blidelig Medfart, og naar Frokosten var forbi, saa begyndte den uhyggelige Forretning med at slæbe frem og taxere, hvad der fandtes af Værdi, først Sølvtoi, saa Dækketoi, Linned, Sengeklæder o. s. v. Naar der var taxeret for Skattebeløbet, saa blev der udpantet for Retsgebyret, og der passede Fogden altid paa at faae fat i nogle uundværlige Gjenstande, som han tog med sig, fordi han beregnede, at disse maatte hurtigst indløses, og derved gjorde han sig selv betalt, hvorledes det saa end siden gik med Skattebeløbet.

Værre endnu blev det, da Lunn uforsigtigt havde indgaaet en Selvskyldnercaution for en ung Mand ved en Hovedgaardsforpagtning, som maatte opgives i den mest uheldige Periode med Tab af Forpagterens egen Formue; da denne ikke kunde slaae til, holdt man sig til Cautionisten; men da denne heller ikke kunde skaffe Contanter, saa blev der gjort Udlæg for Belø-

bet, og nu vandrede bort paa Vogne til Slagelse Pretiosa, Sølvtoi, Linned, Sengeklæder, Kobber og Tin, kort Alt, hvad der kun havde nogen Værdi og var transportabelt; man var saa skaansom ikke at forauc-tionere disse Gjenstande, men der maatte svares Maga-zinleie foruden Renter af Pantessummen, indtil det lyk-kes Lunn i Løbet af 7 Aar lidt efter lidt at indløse sine Sager, Stykke for Stykke. Men galt var det, da Skattepanterne indfandt sig næste Gang efter denne Udlægsforretning; thi da var Huset omtrent tomt og ryddeligt.

Det gjaldt i denne ulykkelige Periode om at und-gaae Pengeudgifter og om at finde Surrogater for de Ting, som ikke kunde anskaffes. Frugtmost tjente for Viin, Honning og Gulerodssirup for Sukker, brændt Byg for Kaffe og Blomsterne af Hanekam og Hvid-tjørn bleve indsamlede og tørrede for i Blanding at tjene istedetfor Thee, og saa fremdeles. Fru Lunn syede selv Sko til Børnene, ikke at tale om Kaskjet-ter og Klæder til Drengene, og Forældrenes fra tidli-gere gode Tider rigelig forsynede Garderober maatte efterhaanden afgive Stof til Børneflokkens Beklædning. Nedskriveren er selv bleven udstyret til Indtrædelse i Herlufsholms Skole med den sidste Levning af Fade-rens Uniformsfrakke, og Buxer af en Halveel af Mode-rens Cachemirs Kaabe.

Saaledes henglede de første 10 Aar af denne Eiers Godseierstand. Der behøvedes Kræfter til at bære Trykket af disse magre Aar, og mange Familier

bukkede under for aldrig at komme paa Fode igjen; men Lunn og hans Kone havde Sjælskraft og Legemskraft; de besadde Tro og Haab. Efterhaanden bedrede Forholdene sig, og omendskjøndt Lunn maatte opgive mange af sine i den første Tid undfangede Planer, deriblandt den gamle faldefærdige Hovedgaards Ombygning, saa var han dog aldrig saasnart kommen saavidt, at han ikke stadig var under Fogdens Behandling, førend han paatænkte og iværksatte gennemgribende Forandringer ved Godset. Allerede i den trykkende Periode var han vandret i Faderens Fodspor med at sætte og fuldføre de Steenhegn, som Faderen havde paabegyndt; i 1816 blev han færdig med at indhegne Skovene, saa at de kunde holdes i fuldstændig Fred. Gaardmandshoveriet havde altid været Lunn en Afskyelighed, og han havde aldrig benyttet det i det Omfang, som Hoveriforeningen hjemlede ham; hyppig eftergav han det, naar man meldte Sygdoms- eller andre Forfald, og hans Troskyldighed blev ofte i den Retning stærkt misbrugt; men hans Stræben gik ud paa at blive Hoveriet qvit, og i 1827 tilbød han samtlige Fæstere Hoverifrihed, enten heelt eller for en Deel, ligesom de selv vilde, og for en meget billig Godtgjørelse. — Det varede da heller ikke længe, førend den ene Fæster meldte sig efter den anden, og Hoveriet blev tildeels afløst, men paa den for Hovedgaardens Drift besværligste Maade af Verden; thi Afløsningen skete enkeltviis og stykkeviis til enhver Tid af Aaret, naar Forlangendet skete;

nogle Fæstere begjærede heel Afløsning, andre deelviis, af disse nogle med Bibehold af Høstarbeide, Andre med Besaaningsarbeidet; men alt dette fandt Lunn sig i; Sagen maatte paa enhver Maade sættes i Gang, om den end paaførte ham øieblikkelige Tab og Besværligheder. Saaledes bleve Knabstrups Fæstere hoverifrie, forsaavidt de ønskede det, inden den senere Bondeagitation blev sat i Scene af de Herrer Kammerraad Drewsen og Procurator Balthasar Christensen, og der manglede altsaa paa Knabstrup dette Agitationsmiddel. I denne Periode paatænkte Lunn at bortarvefæste Bøndergodset, og en Plan dertil blev udarbejdet; men han opgav igjen denne Plan, af hvad Grund vides ikke. Neppe havde imidlertid fornævnte tvende Hædersmænd udstedt deres Opraab til Fæsterne om at gjøre Fordring paa Selveiendom, førend Lunn ogsaa gik denne Opinion imøde og gjorde samtlige Godsets Gaard- og Huusmænd Salgstilbud med skriftlige, for hver især opgivne Priis- og Betalingsvilkaar, samt med et Aars Betænkningstid, efterat han dertil havde erhvervet sine Pantecreditorens Samtykke. Priiserne, som for hvert enkelt Sted vare beregnede i Forhold til Fæsternes eller Leiernes Besiddelsestid, aarlige Afgifter, den betalte Indfæstning o. s. v., vare i intet Tilfælde høiere, end Halvdelen af Stedets daværende Værdi i Handel og Vandel; de fleste langt derunder. Ikkun 3 Gaardmænd og 2 Huusmænd modtogte Tilbudet og kjøbte deres Gaarde og Huse; alle de øvrige forkastede Tilbudet, forførte af Dem-

gogernes Raab om tvunget Salg o. s. v. — Lunn fastholdt imidlertid sin Bestemmelse om at sælge Godset til Eiendom og vedblev, saalænge han levede, at sælge Gaarde og Huse, efterhaanden som Besidderne eller deres Arvinger meldte sig til Kjøb, bestandig fastholdende de samme Principer for Værdiansættelserne. — Ved et Magelæg i 1819 med Kongsdals Eier skilte han sig ved 3 Gaarde i det fraliggende Ulkestrup og fik ligesaa mange Gaarde i Sipperup, samt Avls-gaarden Frederikshøj, hvorved Godset yderligere paa fordeelagtig Maade afrundedes og udvidedes.

I Aaret 1846 flyttede Lunn, som for en Deel Aar siden havde faaet Majors Character, fra Knabstrup tilbage til sin tidligere Bolig, sit elskede Dortheaslyst, hvilken Gaard han som ung Mand selv havde forestaaet Anlægget og Bygningen af, hvis smukke Have han selv havde grundlagt og deri med egen Haand plantet de første Træer og Buske. Hovedgaarden forpagtede han fra samme Tid til en af sine Sønner. — Ligesom Lunn i alle Retninger var Landmand med Liv og Sjæl, saaledes var han især Elsker af Dyr, og trods sin store Nærsynethed havde han et vidunderligt skarpt Blik for Dyrenes Eiendommeligheder. Han kjendte i sit store Kreaturhold nøiagtigt ethvert Individ, kunde erindre hvert enkelt Dyrs Historie og hele Slægtregister, eller hvorfra det var kommet; fremfor Alt var han passioneret for Heste, og med sit gode Blik ved Bedømmelsen saavel som ved den Udholdenhed og Fasthed, der characteriserede alle

hans Foretagender, dannede han sig selv en Stamme af Heste, der, saalænge den var i hans Haand, hævdede de gode Egenskaber, som det netop var hans Formaal at fremkalde, nemlig Haardførhed, Udholdenhed og Trivelighed.

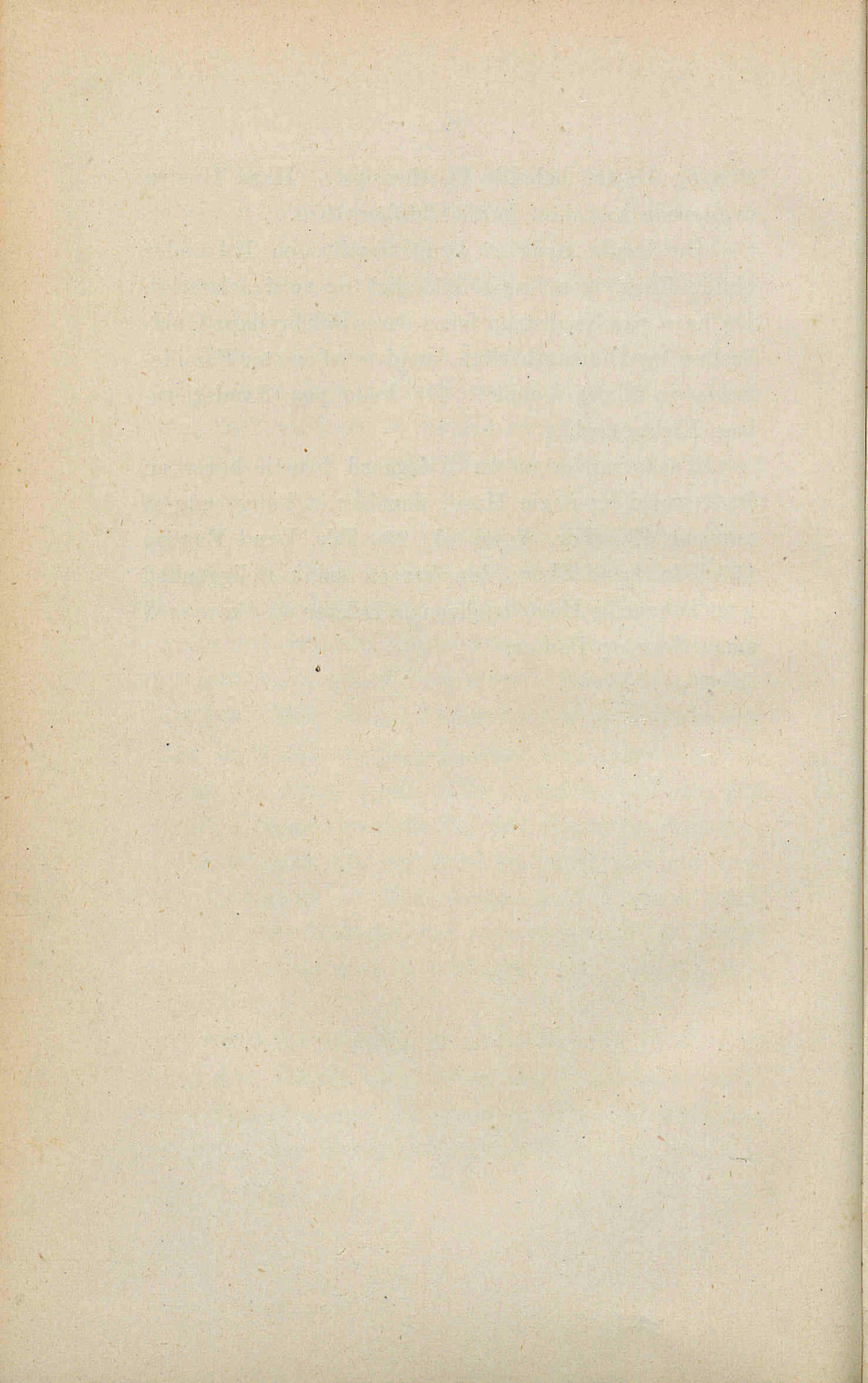
I de sidste Aar af sin Levetid besluttede han sig til endnu at foretage en Hovedforbedring ved sin Eiendom, ved at lade en ny Hovedbygning opføre paa Knabstrup, hvor de gamle Beboelsesleiligheder nu vare saa medtagne af Tidens Tand, at de ikke mere vare brugelige, ikke engang tjenlige til Reparation. Uagtet han ikke mere ventede selv at kunne beboe Gaarden, som var bortforpagtet til Sønnen, vilde han dog, at den nye Bygning skulde svare til Eiendommen, og lod den derfor opføre i en anseelig Størrelse og smagfuld Stil, men overlod iøvrigt Sønnen at indrette den efter sit Ønske og Forgodtbefindende. Med ungdommeligt Liv fulgte Lunn dette Byggeforetagende; den 86aarige Mand kravlede om paa Stiger og Stilladser for at eftersee Alt, og hvad der især glædede ham, var at see de 18 Alen lange og 12 Tommer tykke Bjælker blive indlagte, der vare tildannede af Naaletræer, som han med egen Haand havde plantet i sine unge Aar.

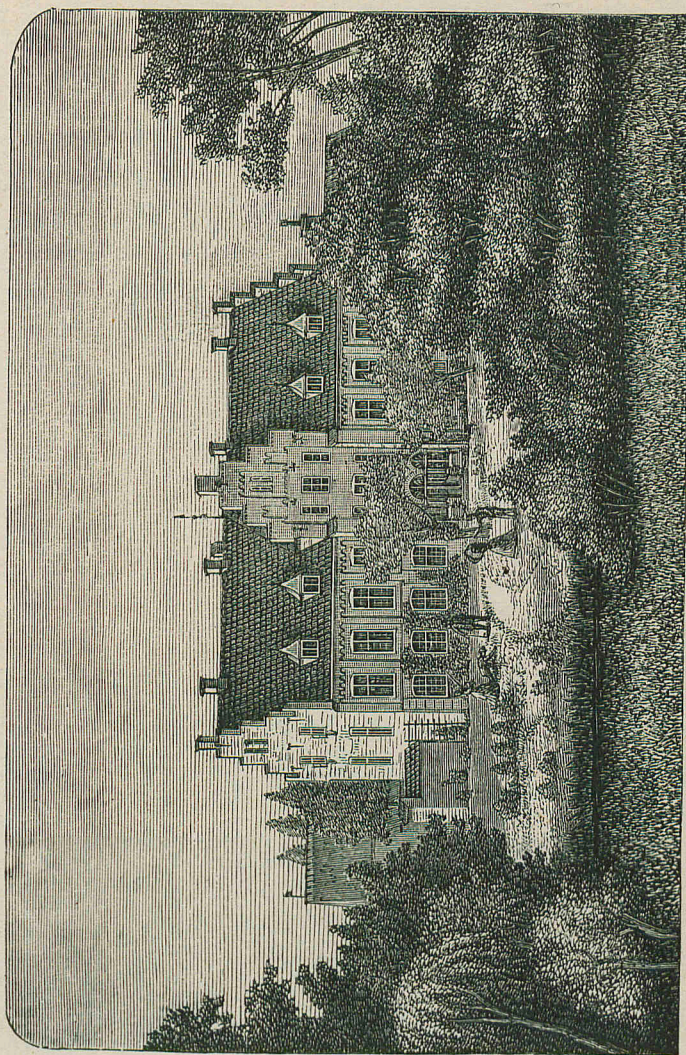
Major Lunn endte sit virksomme Liv i 1865 i sit 90de Aar, efterat have truffet den Ordning, at en af hans Sønner kunde faae Hovedgaarden til Eiendom, en anden Søn Avlsgaarden Frederikshøi, og hans Hu-

stru og Døttre beholde Dortheaslyst. Hans Hustru overlevede ham kun indtil Oktober 1872.

De havde nydt et langt Samliv, en Tid under ublide Kaar, men iøvrigt lykkeligt og velsignelsesrigt. De have paa Knabstrup feiret deres Sølvbryllup, Guld-bryllup og Diamantbryllup, omgivne af en stor Familie-kreds og talrige Venner. De hvile paa Sønderjern-løse Kirkegaard.

Knabstrup er nu en Avlsgaard hvortil hører en Fæstegaard og nogle Huse; den har et Tilliggende af omtrent 550 Tdr. Agerland, 200 Tdr. Land Eng og 350 Tdr. Land Skov; den har en smuk Beliggenhed i en behagelig Have omgivet af Bakker og Skove med smaa Søer og Parker.

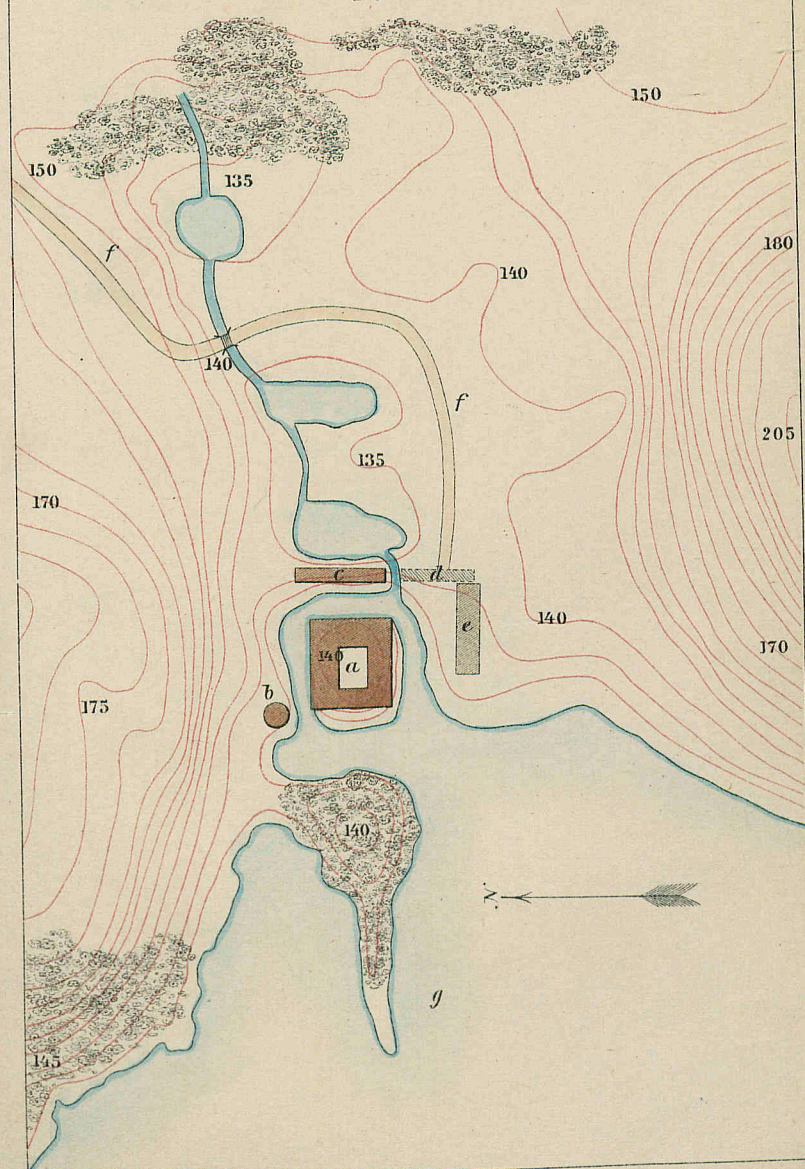

Knabstrup, opført 1861.

Grundrids
af gamle Knabstrup för Aar 1600.

1:3000.

STAMTAVLE

over

SKJALM HVIDES EFTERKOMMERE (efter S. R. D.)

SKJALM HVIDE.

Tyge

Ebbe.

Ascer Ryg.

